

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

**Оподаткування суб'єктів малого підприємництва
та напрямки його удосконалення**

(тема кваліфікаційної роботи)

*Здобувачки вищої освіти
заочної форми здобуття освіти*

Шупік Євгенії Олександрівни

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор

Єрохін Сергій Аркадійович

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

*Завідувач кафедри фінансів, обліку
та фундаментальних економічних дисциплін*

доктор економічних наук, доцент

Овчар Петро Андрійович

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ФІНАНСОВИЙ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУСИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	8
1.1. Суб'єкти малого підприємництва у цивільно-правовому та фінансово- правовому контекстах.....	8
1.2. Статуси суб'єктів малого підприємництва у податковому законодавстві.....	15
1.3. Зарубіжний досвід спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва.....	17
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	29
2.1. Механізм оподаткування малого підприємництва за загальною системою та його фінансовий ефект.....	29
2.2. Фізичні особи – підприємці та спрощений режим оподаткування.....	31
2.3. Спрощений режим оподаткування для різних категорій юридичних осіб та його вплив на фінансові показники діяльності.....	41
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ III. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	51
3.1. Концепції вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва: від фіскальної функції до державного регуляторного впливу.....	51
3.2. Особливості реформи спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану: актуальне фінансово-правове урегулювання	57
3.3. Авторська модель удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва	64
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми. Як у транзитивних економіках, так і в умовах повноцінно функціонуючого ринкового господарства діяльність суб'єктів малого та середнього підприємництва є непересічною. З одного боку, вони у той чи інший спосіб заповнюють ті ланки, що утворюються у національних економіках та з певних причин не можуть бути заповнені суб'єктами великого бізнесу – корпораціями. З іншого боку, малий та середній бізнес – це певною мірою процес самоорганізації економічних агентів, створення ними самостійного мікро- та макросередовища, яке забезпечує як зайнятість населення, так і створення у національній економіці достатньо значущої частки доданої вартості. При цьому суб'єкти малого та середнього підприємництва не стають аж ніяким тягарем для бюджетів різних рівнів та бюджетної системи у цілому, оскільки не потребують і не вимагають жодних видів бюджетних субсидій та дотацій – при одночасній сплаті ними певної суми податкових зобов'язань. Важливо зауважити, що ключовою задачею малого та середнього підприємництва – з точки зору фіскальних інтересів держави та національних економічних інтересів – не є ані стати бюджетоутворюючим фактором, ані бути фінансовим ресурсом, за рахунок якого бюджети різних рівнів могли б наповнювати свої доходні частини. По суті, можна стверджувати, що основне призначення такого типу господарювання – це забезпечення соціальної стабільності й гарантування дрібним та середнім підприємцям з боку держави спрощення інфраструктури обслуговування фінансових потоків (наприклад, накладних витрат, пов'язаних і з повним бухгалтерським, складським, касовим тощо обліком, ускладненою системою документообороту, обліку та звітності, контрольних процедур тощо) на тлі економічної самозайнятості таких осіб та створення ними додаткових робочих місць. Складність та делікатність таких задач у сучасних умовах в Україні ускладнюється ще й тим, що в умовах воєнного стану для великих підприємств виникають колосальні ризики, пов'язані подекуди із

потребою перенесення повної технологічної лінії виробництва у безпечні регіони країни – що не завжди є можливим. У той же час мобільність та еластичність малого та середнього підприємництва дозволяє буквально у лічені дні вирішити цю проблему.

Не меншу актуальність становить і культурно-цивілізаційна особливість вітчизняної системи підприємництва, за якої економічні агенти певною мірою воліли б надати перевагу так званому базовому рівню, тобто, здійснювати бізнес-активність за сприяння сімейних зв'язків, найближчого оточення, родичів, сусідів тощо. Такого типу діяльність, яка у зарубіжній практиці здобула назву «сімейного підприємництва», довела свою життєздатність та стійкість у країнах південної Європи, зокрема, в Італії – і, на нашу думку, є не менш актуальною для сучасної України.

З огляду на зазначене, проблема розвитку усієї системи малого та середнього підприємництва, створення умов для її підтримання, забезпечення фінансової стабільності та раціонально обгрунтованої мотивації для економічної активності становить нагальну потребу. Державі варто поглянути на мале і середнє підприємство не як на ще один фіскальний фінансовий ресурс для подальшого бюджетного перерозподілу, а як на базовий економічний інструмент становлення та подальшого розвитку громадянського суспільства – і забезпечити гарантії фінансової стабільності для цієї самобутної та вкрай важливої форми ведення господарської діяльності.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах, а також проблеми і перспективи розвитку малого бізнесу в Україні досліджував С.М. Солованюк [57], А.О.Крисак та О.С. Мусятовська [43]; нормативноорганізаційні аспекти оподаткування малого бізнесу стали центром дослідження В. В. Бобиля та О. А. Топоркової [27], які, поміж іншим, запропонували компонентну модель оподаткування малого бізнесу в Україні; у роботах О.В. Диканя [39] йшлося про розвиток малого бізнесу в Україні та шляхам його забезпечення. Фінансовими аспектами оподаткування малого бізнесу та порівняльним аналізом фінансових

результатів, отриманих суб'єктами малого підприємництва при застосуванні різних режимів оподаткування, а також проблематикою забезпечення фінансових інтересів малого підприємництва при застосуванні спеціального податкового режиму провадив О.Ю.Браславець [29,34]. Проблематику та перспективи оподаткування малого бізнесу в Україні у контексті розвитку теорії, методології й організації системи обліку, аналізу та аудиту досліджував І.О. Орел [48]; також облікові аспекти теми та шляхи оптимізації облікової системи підприємства малого бізнесу стали предметом дослідження у роботі К.М. Охременко [51]. У незвичному ракурсі форми державної підтримки спрощеної системи оподаткування малого бізнесу в Україні розглядали у своїх наукових студіях Л.Г. Олейнікова, І.В. Точиліна [47]. Вивченням сучасних тенденцій розвитку малого підприємництва займалися В.М. Марченко, Д.В. Харитоненко [46], а питанням еволюції концепцій оподаткування малого та середнього бізнесу в контексті євроінтеграційного вектору розвитку України займався В.І. Левін [44]. Проте, майже не проводилося досліджень у напрямку пошуків фінансово-правових факторів, які детермінують економічні рішення суб'єктів малого підприємництва у процесі вибору різних режимів оподаткування, що й зумовило певною мірою актуальність цієї нашої дослідницької роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї роботи є розробка моделі удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Задля досягнення цієї мети у дослідженні визначено такі **завдання**:

- провести аналіз фінансового та правового статусів суб'єктів малого підприємництва у цивільно-правовому та фінансово-правовому контекстах;
- визначити особливості статусів суб'єктів малого підприємництва у податковому законодавстві України;
- дослідити зарубіжний досвід спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва;
- проаналізувати особливості механізмів оподаткування суб'єктів малого підприємництва за загальною системою та його фінансовий ефект;

- провести порівняльний аналіз спрощеного та загального режимів оподаткування та їхніх фінансово-правового забезпечення;
- порівняти чинні моделі спрощеного режиму оподаткування для різних категорій юридичних осіб та визначити його вплив на фінансові показники діяльності;
- дослідити нині чинні концепції вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва у контексті балансу фіскальної функції та державного регуляторного впливу;
- визначити особливості реформи спрощеної системи оподаткування в умовах військового стану та з'ясувати актуальний стан фінансово-правового урегулювання цієї проблеми.

Об'єктом дослідження є фінансово-правові відносини, що виникають з приводу розподілу та перерозподілу державою частини доданої вартості, створеної у національному господарстві суб'єктами малого та середнього підприємництва.

Предметом дослідження є теоретичні положення та прикладні аспекти дослідження напрямків удосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань в кваліфікаційній роботі використана система загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Формально-юридичний метод використано для аналізу змісту правових норм, які регулюють діяльність малого та середнього підприємництва. У дослідженні також використано фінансово-правовий метод, за допомогою якого встановлювався та аналізувався той вплив, що його здійснює та чи інша фінансово-правова норма на логіку фінансової діяльності та мотивації економічних агентів – суб'єктів малого та середнього підприємництва. Історичний метод застосовано для дослідження формування та розвитку нормативно-правової бази малого та середнього підприємництва.

Порівняльний метод використано при визначенні особливостей функціонування малого та середнього підприємництва в зарубіжних країнах.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Проаналізувавши спрощений режим оподаткування для різних категорій юридичних осіб та його вплив на фінансові показники діяльності, а також зарубіжний досвід спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва запропоновано авторську модель удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва, що може становити інтерес для відповідних органів державної влади, а також безпосередньо суб'єктів малого підприємництва, які працюють в Україні.

Структура кваліфікаційної роботи. Загальний обсяг роботи складається з 95 сторінок.

У першому розділі розкрито теоретичні засади фінансового та правового статусу суб'єктів малого підприємництва.

У другому розділі досліджено механізм оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

У третьому розділі запропоновано напрямки удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку і списку використаних джерел у кількості 65 джерел.

РОЗДІЛ 1. ФІНАНСОВИЙ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУСИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Суб'єкти малого підприємництва у цивільно-правовому та фінансово-правовому контекстах

Загальноновизнано, що основним фактором економічного зростання держав з ринковими формами господарювання виступає підприємницька діяльність як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, яка пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг та здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Правовий режим підприємництва – це закріплений на нормативному рівні і забезпечений державою порядок правового регулювання відносин в цій сфері, який виражається в особливому поєднанні способів впливу і юридичних засобів, кінцевим результатом застосування яких є створення для господарюючих суб'єктів сприятливих або несприятливих умов їх діяльності.

Суб'єктами господарювання вважаються «учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством», що визначено частиною 1 ст. 55 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Суб'єктами господарювання є господарські організації, які зареєстровані в установленому законом порядку. Це – юридичні особи, які утворено відповідно до вимог Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а також державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність. Також суб'єктами господарювання можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють

господарську діяльність та зареєстровані як підприємці відповідно до законодавства. [1]

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва визнаються:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва прийнято вважати:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

В той же час, суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми

власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва. [2]

Основні засади державного регулювання малого підприємництва в Україні встановлені ст. 3-4 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». [3] Основоположним органом реалізації державної політики у сфері розвитку та підтримки підприємництва є Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва (далі - Держпідприємство України, яка утворена Указом Президента України від 30.03.2012 р., а діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Головне завдання Держпідприємства України визначена як «систематизація практичних засад застосування законодавства щодо підприємницької діяльності, розробка рекомендацій, спрямованих на його удосконалення та формування державної політики, щодо підприємницької діяльності». Крім того, Держпідприємство України підтримує розвиток малого бізнесу, формує консультативну та інформаційну базу для його підтримки і розробляє алгоритм введення та удосконалення механізмів фінансово-кредитної підтримки підприємництва та його зовнішньоекономічної діяльності [4].

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва здійснюється з метою:

- створення умов для розвитку суб'єктів малого підприємництва;
- забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності малих підприємств;
- стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності малого підприємництва;

- сприяння просуванню вироблених малими підприємствами товарів, робіт і послуг, а також результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній ринок;

- забезпечення зайнятості населення шляхом державної підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва ґрунтується на наступних принципах:

- ефективність підтримки малих підприємств;
- доступність отримання малими підприємствами державної підтримки;

- забезпечення участі представників суб'єктів малого підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси малих підприємства, а також у формуванні та реалізації державної політики у цій сфері;

- створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого підприємництва, які відповідають вимогам, що передбачені загальнодержавними, регіональними й місцевими програмами розвитку малого підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

- ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання програм розвитку малого підприємництва;

- відкритість та прозорість проведення процедур надання державної підтримки суб'єктам малого підприємництва;

- доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва для всіх підприємств, що згідно з чинним законодавством відповідають ознакам суб'єктів малого підприємництва

Державна політика у сфері розвитку малого підприємництва здійснюється за наступними напрямками:

- вдосконалення та спрощення обліку на малих підприємствах в цілях оподаткування;

- впровадження спрощеної системи обліку, звітності та оподаткування для суб'єктів малого підприємництва;
- залучення малих підприємств до виконання науково-технічних та соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (товарів, робіт, послуг) для державних і регіональних потреб;
- забезпечення державної фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва шляхом впровадження державних програм кредитування малих підприємств тощо; сприяння розвитку інфраструктури підтримки суб'єктів малого підприємництва та інші.

Як вже зазначалося, підтримка малого бізнесу гарантується законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», відповідно до якого, держава гарантує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Для бізнесменів-початківців в більшості випадків найбільш ваговою є фінансова підтримка, яка в Україні надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. Основними видами фінансової державної підтримки є:

- часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

- компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Але на таку підтримку можуть розраховувати лише ті суб'єкти малого і середнього підприємництва, які відповідають критеріям, встановленим Господарським Кодексом України. [13].

Утім, регуляторний вектор розвитку державної політики у сфері малого підприємництва на практиці зустрічається із проблематикою домінування у фінансовій системі України фіскальної функції у цілому та фіскального функціонального фундаменту податкової політики зокрема. Фіскальний тип податкової політики враховує, насамперед, фіскальні інтереси держави та передбачає високий рівень податкового навантаження на платників податків, що не сприяє підприємницькій активності і, як наслідок, не призводить до розвитку та підвищення конкурентоспроможності малого підприємництва. При цьому у випадку високого рівня тіньової економіки (що є характерним для України) така податкова політика не забезпечує максимізацію доходів державного бюджету.

Регуляторний тип податкової політики найбільше враховує інтереси платників податків через низький рівень податкового навантаження. З одного боку така податкова політика сприяє розвитку та підвищенню конкурентоспроможності малих підприємств, проте низькі податкові ставки також призводять до зниження надходження до державного бюджету. Зменшення бюджетних надходжень обмежує можливість держави здійснювати фінансування державних програм, спрямованих на підтримку малого підприємництва в країні.

Комбінований (рівноважний) тип податкової політики характеризується поєднанням інтересів різних суб'єктів національної економіки та за звичайної

економічної кон'юнктури вважається найбільш ефективним типом податкової політики (у т.ч. в частині стимулювання розвитку та підвищенню конкурентоспроможності малих підприємств). [5].

Держава також регулює і бухгалтерський облік підприємницької діяльності. За місцем та роллю у реформуванні та регулюванні бухгалтерського обліку акти нормативно-правового забезпечення та методичного супроводу можна класифікувати за рівнями:

Перший рівень – Закони України, що затверджені Верховною Радою України. Ці законодавчі акти мають вищу юридичну силу. До таких належать:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (далі – ГКУ).
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ).

Другий рівень – Укази Президента України. Ці нормативні документи доповнюють інформацію, що знаходиться у Законах України.

Третій рівень – постанови Кабінету Міністрів України, що є актами вищого органу в системі органів виконавчої влади.

Четвертий рівень – положення, інструкції, накази, вказівки, методичні рекомендації Міністерства фінансів України. Основними розробленими МінФіном методичними документами, що регламентують облік і допомагають його організувати є Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку України, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування, інші нормативно-правові акти і методичні рекомендації, які розробляються та затверджуються на основі цих методичних документів.

П'ятий рівень – положення, інструкції, постанови Національного банку України, галузевих міністерств і відомств.

Шостий рівень – рішення, накази, розпорядження щодо організації Бухгалтерського обліку і застосування облікової політики, що приймаються

підприємством і не суперечать чинним нормативним актам, що перераховані у 1-5 рівнях. Основним нормативним документом, що регулює бухгалтерський облік є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Цей закон визначає основні правові принципи організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності. Дія цього Закону поширюється на всі юридичні особи, незалежно від організаційно-правових форм і форм власності.

Суттєва особливість Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – це створення методологічних засад збору, реєстрації та узагальнення інформації, які здійснюються шляхом суцільного, безперервного та документального обліку всіх господарських операцій. Поряд із звичайними правовими нормами, які містять правила поведінки, умови їх реалізації, санкції за порушення, закон вводить норми та стандарти, а також встановлює професійні прийоми та способи обліку.

Податковий кодекс України (далі за текстом – ПКУ) відноситься до першого рівня, регулює перш за все, порядок обліку доходів, витрат, амортизації основних засобів і інших матеріальних і нематеріальних активів; прибутку, що оподатковується; податку на додану вартість; інших об'єктів. [4].

1.2. Статуси суб'єктів малого підприємництва у податковому законодавстві

Аналізуючи чинну податкову політику України з точки зору розвитку конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва, слід звернути увагу, в першу чергу, на наступні групи податків та платежів (які займають найбільш велику питому вагу саме для малого підприємства):

1) т. з. «прибуткові» податки – податок на прибуток підприємств та єдиний податок;

2) податки та платежі податкового характеру, базою стягнення яких є заробітна плата працівників – податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), військовий збір (ВЗ) та єдиний соціальний внесок (ЄСВ);

3) податок на додану вартість (ПДВ).

Згідно з чинним податковим законодавством України прибуток (доходи) суб'єктів господарювання оподатковуються наступними податками:

1) для юридичних осіб:

- податком на прибуток підприємств (базова ставка 18%) – у випадку загальної (стандартної неспрощеної) системи оподаткування. Малі підприємства цей податок сплачують, як правило, у двох випадках: вид діяльності підприємства не дозволяє застосовувати спрощену систему оподаткування (зокрема, мікрофінансові установи); застосування спрощеної системи оподаткування можливе, проте не є економічно доцільним ;

- єдиним податком (III-IV групи платників податку) (ставки податку встановлюються органами місцевого самоврядування) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Для суб'єктів малого підприємництва саме цей податок є більш розповсюдженим .

2) для ФОП:

- ПДФО (базова ставка 18 %) – у випадку загальної системи оподаткування. Для ФОП ця система оподаткування у більшості випадків не є вигідною та застосовується рідко ;

- єдиним податком (I-III групи платників податку) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Переважна більшість ФОП застосовують саме цю систему оподаткування .

Основною перевагою чинної методики оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва є можливість застосування спрощеної системи оподаткування, що в більшості випадків істотно знижує податковий тягар та, як наслідок, здійснює позитивний вплив на конкурентоспроможність суб'єктів малого підприємництва.

Головний недолік поточної моделі оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва полягає у відсутності податкових пільг у випадку застосування загальної системи оподаткування.

Оподаткування найманих працівників здійснюється наступними податками й платежами:

- ПДФО (базова ставка 18 %);
- ВЗ (1,5%) – цей збір фактично є частиною ПДФО, так як надходження зараховуються до загального фонду Державного бюджету України;
- ЄСВ (22%) – відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ) не є податком чи збором та не входить до системи оподаткування. Проте, через загальнообов'язковість його сплати фактично є платежем податкового характеру (наявність ЄСВ призводить до істотного збільшення зобов'язань суб'єктів господарювання, зокрема суб'єктів малого підприємництва).

Іншим податком, що займає суттєву частку у структурі податкових зобов'язань суб'єктів малого підприємництва є ПДВ (базова ставка 20%). Слід зазначити, що розділом XIV ПКУ «Спеціальні податкові режими» передбачено можливість реєстрації суб'єкта господарювання як неплатника ПДВ у випадку застосування спрощеної системи оподаткування. При цьому в окремих випадках, зокрема для III групи платників єдиного податку, від статусу платника ПДВ залежить ставка єдиного податку. [6].

1.3. Зарубіжний досвід спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Мале підприємництво є основою розвитку країн з ринковою системою господарювання. Мале підприємництво є найбільш масовою, динамічною та гнучкою формою ділового життя. Про роль та значення малого бізнесу загалом свідчать показники, що визначають частку сектору малого підприємництва у господарстві країни та підкреслюють фундаментальну роль малого підприємництва в соціально-економічному та політичному житті кожної країни. Мале підприємництво вже десятиліттями демонструє позитивні показники динаміки в економічно розвинутих країнах, створюючи передумови

для підвищення рівня зайнятості, не зважаючи навіть на процеси автоматизації.

Сучасні підприємства у всьому світі поділяють на «малі», «середні» та «великі». На сьогодні немає єдиного визначення, яке б повною мірою характеризувало поняття «малий бізнес». У кожній країні існує свій підхід до цього питання, що зумовлене історичними особливостями, рівнем економічного розвитку, галузевою структурою економіки, національними умовами тощо. Більшість держав обирають декілька критеріїв для віднесення підприємства до малого для того, щоб до цього сектору економіки потрапляли ті групи підприємств, яким дійсно необхідна підтримка та відповідне регулювання. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси та з меншими видатками для держави проводити політику сприяння підприємництву. Критерії щодо визначення в різних країнах відрізняються, проте за основу диференціації зазвичай беруть чисельність найманих працівників, обсяг річного доходу, та в окремих випадках має значення вид діяльності. У деяких країнах при визначенні підприємств малого бізнесу керуються показниками річного прибутку, активів підприємства, статутного капіталу, річного товарообороту. Окремі країни в межах існування малого бізнесу визначають також суб'єктів мікробізнесу.

Аналізуючи дані таблиці 1.1., можна стверджувати, що в групу малих і середніх підприємств в економічно розвинутих країнах входять підприємства, які в Україні належать до групи великих.

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика критеріїв визначення малого бізнесу у
різних країнах світу**

Країна	Критерії	Малий бізнес
США	Кількість працівників	До 500 осіб
	Активи підприємства	До 5 млн. дол. США(близько 4,5 млн євро)
	Річний прибуток	До 2 млн. дол. США(близько 1,8 млн євро)
Німеччина	Кількість працівників	Від 50 до 500 осіб
	Річний товарооборот	До 55 млн. дол. США(близько 49,2 млн євро)
Японія	Кількість працівників	До 300 осіб у обраній промисловості
		До 100 осіб у гуртовій торгівлі
	Статутний капітал	До 1100 млн ієн(близько 9 млн євро)у обробній промисловості
		До 30 млн ієн(близько 250 тис євро)у гуртовій торгівлі
Велика Британія	Кількість працівників	До 200 осіб у обробній промисловості
		До 50 осіб у будівництві
		Не має обмежень у торгівлі
	Річний оборот	До 400 тис фунтів стерлінгів(близько 450 тис євро)у торгівлі
Польща	Кількість працівників	До 50 осіб
	Річний товарооборот	До 10 млн. євро
Греція	Кількість працівників	До 50 осіб
	Річний товарооборот	До 5 млн. дол. США(близько 4,5 млн євро)

Джерело:[7]

Як свідчить досвід багатьох країн світу, активна підприємницька діяльність громадян сприяє та допомагає високим темпам розвитку національної економіки. Основою підприємницької діяльності в розвинутих країнах світу є підприємства малого та середнього бізнесу, які стали домінуючими за чисельністю та обсягами виробництва товарів та надання послуг. Малий та середній бізнес (МСБ) забезпечує гнучкість та стійкість

економічної системи, наближує її до потреб конкретних споживачів, водночас – виконує важливу соціальну роль, надаючи робочі місця та забезпечуючи тим самим джерело доходу для населення. Розуміючи важливість малого бізнесу для економіки, розвинуті країни всіляко сприяють його якісному розвитку, використовуючи різноманітні інструменти державної підтримки: податкові пільги, юридичні та консультаційні послуги, освітні програми, програми кредитної підтримки (пільгові кредити, кредитні гарантії). [7].

Узагальнення зарубіжного досвіду функціонування суб'єктів малого підприємництва доводить, що останні працюють стабільно та ефективно в розвинених країнах світу завдяки державній підтримці на всіх рівнях влади. Держава ж отримує зростання обсягів виробництва продукції, зниження напруженості на ринку праці, збалансування різних галузей економіки, гармонічну співпрацю малого та великого бізнесу, формування середнього класу підприємців, розв'язання соціальних проблем, підвищення конкурентоспроможності національних товарів, зростання надходжень до державного бюджету за рахунок податкових платежів. Необхідність підтримки суб'єктів малого підприємництва в усьому світі вважається обов'язком держави, тому що вони поступаються великим підприємствам за можливостями модернізації, маркетинговими дослідженнями, фінансовими ресурсами, конкурентоспроможністю товарів і послуг тощо [8].

Сполучені Штати Америки є країною з найвищим рівнем підприємницької активності в світі. Розквіт малого бізнесу у США забезпечує та сприяє підтримка зі сторони держави. У 1953 році Конгресом США на правах федерального відомства було створено Адміністрацію у справах малого бізнесу (Small business administration (SBA)). В кожному регіоні та місті SBA має свої представництва, забезпечує проведення державної політики щодо підтримки малого підприємництва через різні програми (фінансової підтримки, навчання, доступ ресурсів та державних контрактів, сприяння експорту і т.д.) спільно з державними та ринковими структурами. Правління США в 80-х –90-х роках провело через Конгрес ряд законодавчих актів і

поправок до них. Ці акти відобразили радикальні зміни державної науково-технічної політики США.

До зростання кількості дрібних підприємств привело скорочення в США державного регулювання бізнесу та державна підтримка. Методом природного відбору тут формуються лідери майбутнього бізнесу. Максимально спрощена процедура реєстрації нового підприємства: вона займає тут один день і коштує від 5 до 10 доларів.

США характеризуються великим досвідом створення "бізнес-інкубаторів", які мають на меті надання допомоги у створенні нових підприємств. Ефективність їх дуже висока. Вони функціонують на основі субсидій федерального уряду; коштів, одержуваних від уряду штатів, муніципальної влади; допомоги промислових корпорацій, навчальних закладів, а також за рахунок орендної плати підприємців (що вийшли з "інкубаторів" та успішно працюють) і відсотків від їх продажів.

Ключовим моментом державної підтримки малого підприємництва стала політика в сфері податкового стимулювання малого підприємництва. У Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку, що підлягав оподаткування. Проте для малих підприємств є розроблено спеціальні документи, які полегшують обліку та звітність за прогресивною шкалою.

Ще однією формою спрощення є гарантування позик. Саме ця форма підтримки дає змогу активізувати ресурси та використати ініціативу підприємців. Існуюча система кредитної підтримки розвитку малого підприємництва в США функціонує понад 50 років. Адміністрація по малому бізнесу (SBA) проводить різні кредитні програми через комерційні банки та інші кредитні установи, метою SBA є видачі гарантії 75- 80% по одержуваних кредитах суб'єктів малого підприємництва в кредитних установах під умови SBA.

У багатьох країнах-членах ЄС визначення національної політики розвитку малого бізнесу є основою економічної політики держави. Відповідно до принципу визначальності даної сфери економічної діяльності кожна країна має свої особливості підтримки підприємництва на різних рівнях господарської системи. Це підтверджується Європейською хартією для малих підприємств (European Charter for Small Enterprises). Європейська хартія для малих підприємств була прийнята в 2000 році. Країни, що підписали цю хартію, зобов'язуються займатися освітою та підготовкою кадрів; наданням пільгових умов для швидкого запуску бізнесу; забезпеченням доступу малого і середнього бізнесу до сучасної інформації та технологій; створення правової та податкової основи, що сприяє розвитку малого і середнього бізнесу.

Італія. Тут діє закон (з жовтня 1991 р). про заходи щодо сприяння модернізації та розвитку малих підприємств. Щорічно з бюджету виділяються кошти для фінансування НДДКР на малих підприємствах, їх технічної модернізації, підготовки кадрів, впровадження системи контролю за якістю виготовлюваної продукції, дійової підтримки на зовнішніх ринках та інших напрямів стимулювання розвитку малого бізнесу. При цьому особливу увагу приділяють депресивним південним районам.

Пільгове оподаткування діє і для створюваних з метою модернізації малих підприємств фінансових компаній. Не підлягає оподаткуванню приріст на 5% інвестицій, кожного фінансового року. Також від сплати податку на додану вартість в Італії звільняються фірми – експортери товарів, фірми, що надають міжнародні послуги та пов'язані з ними операції, страхові компанії, медичне обслуговування, поштові послуги та операції із золотом та іноземною валютою тощо. Поряд з пільговим оподаткуванням система державної підтримки малого підприємництва в Італії включає також цільове субсидування і пільгове кредитування.

Велика Британія. Ефективна система підтримки малого підприємництва існує у Великій Британії. Питаннями розвитку малого бізнесу на національному рівні в країні займається Міністерство торгівлі та

промисловості, у складі якого утворений спеціальний орган з підтримки і розвитку малих підприємств The Small Business Service (SBS), що має регіональні відділення на місцях. При Міністерстві функціонує Стратегічна Рада малих і середніх підприємств.

Завданням SBS є: представлення інтересів та потреб малого бізнесу в уряді, розвиток і обслуговування системи підтримки малого бізнесу, пропаганда підприємництва в суспільстві, скорочення бюрократичних бар'єрів.

Німеччина. У Німеччині рішення у сфері політики щодо малих підприємств приймають органи влади на рівні федерації, федеральних земель, міських і земельних округів. Важливі функції з підтримки малого бізнесу передані інститутам публічного права, зокрема спеціалізованим банкам та торгово-промисловим палатам. Сучасна державна політика щодо розвитку малого бізнесу ґрунтується на потребі його посилення, підвищення конкурентоздатності та забезпечення подальшого розвитку. Державна стратегія розвитку малого бізнесу реалізується за такими напрямками:

- забезпечення умов для розвитку і зростання "середнього класу";
- підвищення зацікавленості молоді в підприємницькій діяльності;
- створення навчальної бази при навчальних закладах для навчання та практичної підготовки молоді до активної підприємницької діяльності;
- посилення фінансової допомоги і технічне сприяння підприємствам-початківцям для забезпечення їх стійкого розвитку та подальшого росту;
- зниження бюрократичних бар'єрів, полегшення доступу до ресурсів і нових технологій;
- стимулювання ділового та інноваційного потенціалу сектору малих підприємств в сфері НДДКР шляхом застосування заходів непрямої підтримки.

Сучасними основними програмами розвитку малого бізнесу в країні є програма "Стимулювання збережень для відкриття власної справи" і програма "Концепція з розвитку науково-технічної політики стосовно підприємств малого бізнесу". Пріоритетним напрямком політики є непряма підтримка малого підприємництва.

Польща (країна-сусід, член – ЄС) за індексом підприємництва Польща посідає 15 місце серед країн ЄС. Кількість малих підприємств протягом останніх 10 років має чітку тенденцію до зростання. Мале підприємство здебільшого представлене в таких галузях, як гуртова та роздрібна торгівля, різні послуги, усіляке будівництво, промислове виробництво та сфера охорони здоров'я. Особливістю ведення польського малого бізнесу є те, що вони як правило засновуються жінками (це приблизно 40% новоутворених підприємств).

Нормативні документи та систему регулювання малого бізнесу в країні визначає її функціонування в складі ЄС. Концепції про сприяння підприємству, відповідають нормативним документам Європейського Союзу: Лісабонська стратегія чи Small Business Act. У Польщі відсутній єдиний документ, що регулює політику підприємництва. Сучасна політика розвитку підприємництва, особливо щодо малих і середніх підприємств, робить найбільший акцент на таких питаннях: спрощення адміністративних процедур та зменшення адміністративних навантажень, збільшення доступності зовнішніх джерел фінансування, просування експорту і збільшення інноваційності підприємств, поліпшення співробітництва між ними. За створення і реалізацію політики підприємництва відповідає Міністерство економіки. Суттєве сприяння розвитку підприємництва в Польщі забезпечується фондами ЄС, кошти яких, крім всього іншого, призначені й для підтримки малого бізнесу їх розпорядником є Міністерство регіонального розвитку).

Республіканські програми впроваджуються як через окремі міністерства, так і через установи нижчого рівня, як, наприклад, урядові агентства. У рамках

республіканських програм – передусім операційної програми інноваційної економіки та операційної програми людського капіталу – підприємці можуть звертатися за додатковим фінансуванням проектів, що мають інвестиційний, навчальний характер, на дослідження і розвиток, так і за допомогою у формі консультацій. Державна стратегія розвитку малого бізнесу орієнтована на: підвищення інноваційності малих підприємств; активізацію розвитку малого бізнесу в східних районах країни; вдосконалення системи навчання і підготовки кадрів для малого підприємництва; сприяння пошуку фінансових джерел для бізнесу; дерегулювання економіки та мінімізація бюрократичних процедур; сприяння експортній діяльності малих підприємств. [9].

У процесі дослідження міжнародного досвіду організації малого бізнесу було виявлено ряд загальних рис, які характеризують особливості його ведення та розвитку. Базою малого бізнесу в європейських країнах є стимулювання ділової активності населення, провадження ефективної державної політики у цій сфері господарювання. В Україні для розвитку малого бізнесу доцільними будуть такі заходи: 1) зменшення податкового тиску на малий бізнес; 2) використання досвіду кооперації малих та великих підприємств; 3) залучення окремих верств населення до ведення підприємницької діяльності, зокрема молоді; 4) надання безоплатних інформаційних послуг під час організації власної справи; 5) удосконалення фінансово-кредитної політики держави в напрямках забезпечення доступу підприємницьких структур до фінансових ресурсів, що надалі сприятиме розвитку малого підприємництва та підвищенню ділової активності населення [7].

Висновки до розділу 1.

У розділі досліджено особливості фінансового та правового статусу суб'єктів малого підприємництва на прикладі порівняльного аналізу фінансово-правових норм цивільного, господарського кодексів, фінансового

законодавства та ном Податкового кодексу України. У рзділі дано порівняльні характеристики суб'єктів малого та середнього підприємництва, виявлено та систематизовано характерні особливості кожного типу підприємництва.

Встановлено, що основні засади державного регулювання малого підприємництва в Україні визначені у ст. 3-4 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», виявлено цілі державної політики у сфері розвитку малого підприємництва, у т.ч. створення умов для розвитку суб'єктів малого підприємництва, забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності малих підприємств, стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності малого підприємництва, сприяння просуванню вироблених малими підприємствами товарів, робіт і послуг, а також результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній ринок, забезпечення зайнятості населення шляхом державної підтримки підприємницької ініціативи громадян. З-поміж заходів державної політики у сфері розвитку малого підприємництва виділено такі найважливіші й ключові напрями, як вдосконалення та спрощення обліку на малих підприємствах в цілях оподаткування; впровадження спрощеної системи обліку, звітності та оподаткування для суб'єктів малого підприємництва.

З точки зору податкового законодавства та податкового статусу суб'єктів малого підприємництва визначено дві провідні групи платників та виділено характерні податково-правові ознаки їхнього статусу: йдеться про статус платника податку – юридичну особу, для якої за загальним режимом оподаткування провідним податковим платежем виступає податок на прибуток підприємств (базова ставка 18%), який сплачується у тому разі, коли вид діяльності підприємства не дозволяє застосовувати спрощену систему оподаткування (зокрема, мікрофінансові установи) або ж застосування спрощеної системи оподаткування можливе, проте не є економічно доцільним; альтернативним платежем в умовах спрощеного режиму оподаткування стає єдиний податок (III-IV групи платників податку), ставки якого встановлюються органами місцевого самоврядування) і який є

найпоширенішим саме для суб'єктів малого підприємництва. Друга категорія носіїв податкового статусу стають фізичні особи – в організаційно-правовій формі ФОП (фізичні особи – підприємці), для яких ключовим платежем у разі загального режиму оподаткування виступає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з базовою ставкою 18 %, який у більшості випадків не є фінансово й організаційно вигідним та застосовується рідко; і єдиний податок (I-III групи платників податку) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Переважна більшість ФОП застосовують саме цю систему оподаткування. Виділено головний недолік поточної моделі оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва, який полягає у відсутності податкових пільг у випадку застосування загальної системи оподаткування.

При аналізі зарубіжного досвіду спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва встановлено, що у всьому світі поділяють на «малі», «середні» та «великі» суб'єкти оподаткування. На сьогодні немає єдиного визначення, яке б повною мірою характеризувало поняття «малий бізнес». У кожній країні існує свій підхід до цього питання, що зумовлене історичними особливостями, рівнем економічного розвитку, галузевою структурою економіки, національними умовами тощо. Більшість держав обирають декілька критеріїв для віднесення підприємства до малого для того, щоб до цього сектору економіки потрапляли ті групи підприємств, яким дійсно необхідна підтримка та відповідне регулювання. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси та з меншими видатками для держави проводити політику сприяння підприємництву. При цьому в ході аналізу встановлено, що у багатьох зарубіжних економічно розвинутих країнах в групу малих і середніх підприємств входять підприємства, які в Україні належать до групи великих – що свідчить про те, що українське фінансово-правове поле аж ніяк не відповідає загальноєвропейським та загальносвітовим трендам на підтримку малого підприємництва. Виявлено, що зарубіжні країни у трактуванні діяльності малого та середнього бізнесу виходять із презумпції, що активна підприємницька діяльність населення сприяє розвитку

національної економіки. В розвинутих країнах світу основою підприємницької діяльності є підприємства малого та середнього бізнесу, які стали домінуючими за чисельністю та обсягами виробництва товарів та надання послуг. Проведено детальне дослідження особливостей оподаткування малого бізнесу в США, ЄС (у т.ч. зокрема в Італії, Великій Британії, ФРН, Польщі). На основі вивчення зарубіжного досвіду зроблено попередній висновок про те, що базою малого бізнесу в європейських країнах виступає стимулювання ділової активності населення, провадження ефективної державної політики у цій сфері господарювання. Для України доцільним було б використати аналогічний підхід для розвитку малого бізнесу, що викликало б потребу вжити такі заходи: 1) зменшити податковий тиск на малий бізнес; 2) використати досвід кооперації малих та великих підприємств; 3) залучити окремі верстви населення, зокрема, молодь, до ведення підприємницької діяльності; 4) удосконалити фінансово-кредитну політику держави в напрямку забезпечення доступу підприємницьких структур до фінансових ресурсів, що надалі сприятиме розвитку малого підприємництва та підвищенню ділової активності населення.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1. Механізм оподаткування малого підприємництва за загальною системою та його фінансовий ефект

Податкова система України є однією з найбільш складних не тільки серед країн європейського регіону, а й у глобальному порівнянні. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги і звіти. За даними рейтингу Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (IFC) Paying Taxes 2013, Україна посідає 137 місце зі 183 країн світу за умовами сплати податків. Складність податкової системи та постійне її реформування зумовлює певні перешкоди в розвитку малого бізнесу.

Основним нормативним документом щодо оподаткування малого бізнесу є Податковий кодекс України. Відповідно до цього нормативного акту суб'єкти малого підприємництва мають право вибору режиму оподаткування. Податковий кодекс України визначає 2 види режиму оподаткування: загальний та спрощений. Головним фактором, що впливає на прийняття рішення про вибір режиму оподаткування – це економічна ефективність, яка відображається у зменшенні податкових платежів внаслідок зміни системи оподаткування

Поширеною є думка, що в країнах з розвиненою ринковою економікою малий бізнес забезпечує основу податкових надходжень до бюджету. В той же час в розвинутих країнах малий бізнес формує більше 50% від ВВП. Хоча і сплачує до бюджету набагато менші суми, ніж великі корпорації. Підприємства з великими обсягами оборотів та з автоматизованими процесами виробництва мають більш значущі суми, які направляються для формування державного та місцевих бюджетів. Насправді, малий бізнес не є конкурентом для великих підприємств, а він формує економічне середовище.

У той же час, незначний обсяг робіт та послуг не дозволяє представникам малого бізнесу вести управлінський облік в такому ж вигляді, як і великим

підприємствам. До прикладу, умовно-постійні адміністративні витрати, для малого бізнесу насправді занадто високі. Суб'єкти малого підприємництва також не можуть конкурувати з великими корпораціями. Витрати на одиницю продукції, позиковий капітал та конкуренція на ринках збуту для малого підприємства - вища, а норма прибутку – нижче.

Тому коли пропонується встановити для малого бізнесу такі ж умови оподаткування, що і для великого капіталу, це передбачає обмеження його розвитку. За таких умов зникатимуть стимули, які дозволяють найбільш активним членам суспільства в законний спосіб досягти багатства та успіху і зумовлює виникнення бажання досягти бажаного в інший спосіб – незаконний.

Як зазначалося раніше, податкова система України передбачає два податкових режими: *загальний і спеціальний (спрощена система оподаткування, обліку та звітності)*. Суб'єкти малого підприємництва самостійно приймають рішення про вибір податкового режиму. Як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці мають право обрати механізм сплати податків - найбільш економічно вигідний.

Загальний податковий режим передбачає сплату всіх видів податків і зборів, передбачених податковим законодавством України.

На загальному податковому режимі суб'єкти малого бізнесу мають право займатися будь-яким видом діяльності та мати необмежену суму доходу і кількість найманих працівників.

Таблиця 2.1

Податкові платежі загального податкового режиму

Загальнодержавні податки і збори	Основна ставка, %	Місцеві податки і збори
- Податок на прибуток підприємств	18	Податки: - податок на майно;
- Податок на доходи фізичних осіб	18	
- Податок на додану вартість	20	Збори: - збір за місця для паркування транспортних засобів;
- Акцизний податок	Сплачується за умов здійснення СПД певних видів діяльності	- туристичний збір
- Екологічний податок		
- Рентна плата		
- МИТО		

Джерело: [10]

У цілому, перевагами загального податкового режиму є: відсутність обмежень у видах діяльності; відсутність обмежень обсягу доходу та кількості працівників; більш широка можливість планування та оптимізації оподаткування. До недоліків загального податкового режиму слід віднести: значні часові та матеріальні витрати на виконання податкового законодавства; складність адміністрування; високе податкове навантаження.

Така система також має ряд недоліків для платників, зокрема: значна кількість обов'язкових платежів, фіскальна мета впроваджених податків та зборів, складність ведення обліку та нарахування податків та зборів, потреба в ресурсах для ведення діяльності тощо. [10].

2.2. Фізичні особи – підприємці та спрощений режим оподаткування

Спрощена система оподаткування – це особливий механізм справляння податків і зборів, що полягає в заміні сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та

звітності. Фінансова наука на початку свого становлення як одне з основних порушувала питання про соціальну справедливість в оподаткуванні. У результаті суспільної дискусії виникла теорія єдиного податку, в основі якої лежить думка, що податки, зрештою, сплачуються з одного джерела – доходів.

Ідея єдиного податку вперше з'явилася тоді, коли з метою розподілу податкового тягара стали залучати привілейовані класи суспільства, була створена теорія єдиного акцизу. Цю теорію сформулював ще англійський статистик і економіст У. Петті в «Трактаті про податки і збори» (1662 р.). За допомогою її реалізації він збирався принести справедливість в оподаткування, забезпечивши залучення в цей процес привілейованих класів, звільнених від прямого оподаткування. У процесі історичного розвитку проблема створення ефективної системи спрощеного оподаткування не була вирішена. Дискусії щодо доцільності й ефективності єдиного податку тривають і сьогодні. Після набуття Україною незалежності законодавча діяльність у сфері підприємництва загалом та малого підприємництва зокрема будувалася на тих же засадах, що були визначені в СРСР. Але паралельно розвивалося вітчизняне законодавство, розроблене вже в незалежній Україні та адаптоване під її економічні та політичні реалії.

Введення в дію з 1 січня 1999 р. Положень Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» стимулювало створення, підвищення рентабельності й ефективності діяльності малих суб'єктів господарювання. Згідно з цим нормативним документом право сплати єдиного податку мали підприємці – фізичні особи з чисельністю працюючих до 10 осіб та річним доходом до 500 тис. грн.

Для юридичних осіб було встановлено такі обмеження: до 50 осіб та до 1 млн грн. Одночасно було також встановлено певний перелік видів діяльності, для яких було заборонено реєструватися платником єдиного податку.

За період з моменту введення і до сьогодні методика справляння єдиного податку зазнавала частих змін, які стосувалися як критеріїв відповідності платника, так і ставок податку та варіантів їх використання.

Крім єдиного податку за період 1999–2017 рр. вводилися в дію та функціонували й інші альтернативні варіанти спрощеного оподаткування – спеціальний торговий патент, фіксований податок (патент) та фіксований сільськогосподарський податок. Загалом кожен із вище перерахованих видів спрощеного оподаткування малого підприємництва мав свої особливості, спрямовані на певну категорію суб'єктів оподаткування. Однак у всіх системах було реалізовано ідею заміни багаточисельних податків, зборів та обов'язкових платежів до державного і місцевих бюджетів, а також бюджетних фондів одним – єдиним податком.

З 2012 р. справляння єдиного податку регулюється відповідною главою Податковим кодексом. Нове законодавство було значно деталізовано, розширена і посилена відповідальність за порушення порядку сплати єдиного податку. Спрощене оподаткування стало більш передбачуваним і зрозумілим. Було закріплено зобов'язання сплати збору до Пенсійного фонду – Єдиного соціального внеску. [11].

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку та з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Суб'єкти господарювання самостійно обирають системи оподаткування і мають право вільного вибору груп на спрощеній системі оподаткування та відповідно різний спосіб сплати податків. Для того щоб обрати або перейти на сплату єдиного податку, потрібно подати до контролюючого органу за місцем податкової адреси заяву за встановленою формою.

Таблиця 2.2

Переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування

Переваги єдиного податку	Недоліки єдиного податку
легкість реєстрації суб'єкта господарювання – платника податків	можливість зловживання спрощеною системою та ухиляння від оподаткування
простота ведення обліку та звітності й економія на затратах для ведення роботи з нарахування, сплати податків та відправлення звітності в контролюючі органи	обмеження обсягів доходу платників єдиного податку
зниження рівня податкового тиску на платників	Низька фіскальна ефективність
скорочується кількість звітності, яку платник подає контролюючим органам, та спрощується розрахунок податкового зобов'язання платника	обмеження щодо кількості працівників, яких може залучити до своєї діяльності платник податку (для I та II груп)
можливість включення ПДВ до складу єдиного податку або ж самостійної сплати на власний вибір	неврахування витрат платника, а лише доходу (для III групи)
знижує кількість порушень порядку нарахування та подання звітності порівняно із загальною системою оподаткування	фіксована сплата податку незалежно від факту отримання доходу
скасування щорічного оформлення свідоцтва платника єдиного податку	залежність від конкретних місцевих органів влади під час призначення ставки по-датку (для I та II груп)
встановлення річного звітного періоду для фізичних осіб із незначним обсягом доходу	
надання права фізичним особам, які не використовують працю найманих осіб, не сплачувати єдиний податок на час відпустки протягом календарного місяця, а також хвороби, підтвердженої лікарняним листком, якщо вона триває календарний місяць і більше	

Джерело:[11]

Спрощена система оподаткування передбачає чотири групи платників єдиного податку.

I група

До цієї групи належать виключно фізичні особи – підприємці:

- які не використовують працю найманих осіб; які здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках або провадять господарську діяльність із надання побутових послуг населенню;
- обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 тис. грн. [6].

II група

До цієї групи також належать лише фізичні особи – підприємці. Фізичні особи – підприємці можуть набути статусу платників єдиного податку II групи, якщо їхня діяльність полягає у виробництві або продажі товарів, або вони здійснюють діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року вони відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб, або кількість осіб, які перебувають із ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує **10** осіб. При розрахунку загальної кількості осіб, які перебувають у трудових відносинах з платником єдиного податку – фізичною особою, не враховуються наймані працівники, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю і пологами та у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею передбаченого законодавством віку;
- обсяг їхнього доходу не перевищує 1,5 млн. грн.

Платниками єдиного податку II групи можуть бути й ті фізичні особи – підприємці, які надають послуги, але за умови, що такі послуги надаються виключно населенню чи фізичним або юридичним особам – платникам єдиного податку, та за умови дотримання такими платниками наведених вище вимог до платників єдиного податку II групи. До II групи платників єдиного податку не належать фізичні особи – підприємці, які:

- надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна;

- здійснюють діяльність щодо виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів та каміння та напівдорогоцінного каміння. [6].

Такі фізичні особи– підприємці належать виключно до III групи платників єдиного податку, якщо відповідають вимогам, встановленим для такої групи. До побутових послуг населенню, які надаються платниками єдиного податку I та II груп, належать види послуг, які перераховані в додатку А.

III група

До цієї групи належать як фізичні особи – підприємці, так і юридичні особи, в яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5 млн. грн. При цьому обмеження щодо використання праці фізичних осіб для набуття права бути платником єдиного податку III групи не встановлено. Підприємці можуть займатися всіма видами діяльності, які дозволені на спрощеній системі. [6].

IV група

До цієї групи належать сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. Платниками єдиного податку IV групи є виключно юридичні особи, які реєструються платниками ПДВ. Ліміт найманих працівників не встановлюється.

Не можуть бути платниками єдиного податку фізичні особи – підприємці, які здійснюють такі види діяльності:

- діяльність щодо організації, проведення азартних ігор, лотерей, крім їх розповсюдження, парі, а саме букмекерське парі, парі тоталізатора;
- обмін іноземної валюти;
- виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів, крім тих, які здійснюють роздрібний продаж паливно-мастильних матеріалів в

ємностях до **20** літрів та роздрібний продаж пива і столових вин (продаж алкогольних напоїв підлягає ліцензуванню);

– видобуток, виробництво, реалізацію дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, у тому числі органічного утворення. Виняток становлять ті підприємці, які здійснюють виробництво, постачання, продаж (реалізацію) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння;

– видобуток, реалізацію корисних копалин, крім реалізації корисних копалин місцевого значення;

– діяльність у сфері фінансового посередництва, крім діяльності у сфері страхування, яка здійснюється страховими агентами, визначеними Законом України "Про страхування", сюрвейерами, аварійними комісарами та аджастерами;

– діяльність з управління підприємствами;

– діяльність із надання послуг пошти (крім кур'єрської діяльності) та зв'язку (крім діяльності, що не підлягає ліцензуванню);

– діяльність із продажу предметів мистецтва та антикваріату, діяльність щодо організації торгів (аукціонів) із продажу витворів мистецтва, предметів колекціонування або антикваріату;

– діяльність з організації, проведення гастрольних заходів. [6].

Право на застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності не поширюється на: фізичних осіб – підприємців, які здійснюють технічні випробування та дослідження, діяльність у сфері аудиту; які надають в оренду земельні ділянки, загальна площа яких перевищує **0,2** гектара, житлові приміщення та/або їх частини, загальна площа яких перевищує **100** квадратних метрів, нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 300 квадратних метрів; фізичних осіб – нерезидентів.

Ставки єдиного податку

Для фізичних осіб – підприємців – платників єдиного податку I та II груп ставки встановлюються сільськими, селищними та міськими радами. Такі ставки є фіксованими і визначаються у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року. Фіксовані ставки визначаються з розрахунку на календарний місяць, залежать від виду господарської діяльності та становлять:

– для I групи – до **10%** розміру мінімальної зарплати за календарний місяць;

– для II групи – до **20%** розміру мінімальної зарплати за календарний місяць;

– для III групи платників єдиного податку встановлені ставки відсотках до доходу: **3%** від доходу – за умови окремої сплати ПДВ; **5%** від доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку. Обираючи ставку оподаткування **3%** особа має бути зареєстрована як платник ПДВ;

– для IV групи податок встановлюється у відсотках до нормативної грошової оцінки землі з урахуванням коефіцієнта індексації і залежить від її типу. Зокрема, для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (виросуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди) – **0,81**; для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – **0,49**; для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) – **0,49**; для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – **0,16**; для земель водного фонду – **2,43**; для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на

виробництві (виросуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди, – **5,4**. Під спеціалізацією на виробництві (виросуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті слід розуміти перевищення частки доходу, отриманого від реалізації такої продукції та продукції її переробки двох третин доходу (**66** відсотків) від реалізації усієї власновиробленої сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Так, у 2022 календарному році обсяг доходу ФОП не повинен перевищувати:

- для I групи – 1085500 грн (167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня податкового (звітного) року);
- для II групи – 5421000 грн (834 розміри мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня податкового (звітного) року);
- для III групи ФОП та ЮО – 7585500 грн (1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 01 січня податкового (звітного) року).

При цьому, у разі перевищення цих обсягів такі платники до суми перевищення зобов'язані застосувати ставку єдиного податку у розмірі 15%.

Ці норми визначено пунктами 291.4 та 293.8 ПКУ.

Платник єдиного податку I групи у разі перевищення у календарному кварталі граничного обсягу доходу з наступного календарного кварталу зобов'язаний за заявою перейти на застосування ставки єдиного податку платників II групи, III групи або відмовитися від застосування спрощеної системи оподаткування.

Платник єдиного податку II групи зобов'язаний за заявою перейти на застосування ставки єдиного податку платників III групи або відмовитися від застосування спрощеної системи оподаткування.

Платник єдиного податку III групи у разі перевищення зобов'язаний перейти на загальну систему оподаткування, подавши заяву не пізніше **20**-го

числа місяця, наступного за календарним кварталом, у якому допущено таке перевищення.

Подання податкової звітності та порядок сплати єдиного податку

Облік доходів і витрат платники єдиного податку ведуть в Книзі обліку доходів (I-III група-фізичні особи) та Книзі обліку доходів і витрат (III група-юридичні особи та фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування). Фізичні особи-підприємці – платники єдиного податку I та II груп сплачують єдиний податок щомісяця не пізніше 20-го числа (включно) поточного місяця. Вони можуть сплатити його за весь звітний період (квартал, рік), але не більш як до кінця поточного звітного року. Платники єдиного податку I та II груп подають річну декларацію за встановленою формою по закінченні звітного року, а саме – протягом 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного року.

Платником єдиного податку III групи податкова декларація до контролюючого органу подається щокварталу протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу, а сплачують протягом **10** календарних днів.

Сплата єдиного податку здійснюється за місцем податкової адреси (місцем реєстрації) фізичної особи – підприємця – платника єдиного податку.

Для платників податку IV групи звітним періодом є календарний рік. Підприємства самостійно обчислюють суму податку щороку станом на **1** січня і подають декларацію не пізніше **20** лютого поточного року за місцезнаходженням платника податку та місцем розташування земельної ділянки. Сплата податку відбувається щоквартально протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, у розмірах: у I кварталі – 10 %; у II кварталі – 10 %; у III кварталі – 50 %; у IV кварталі – 30 %

2.3. Спрощений режим оподаткування для різних категорій юридичних осіб та його вплив на фінансові показники діяльності

Застосування юридичними особами спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку має свої переваги й недоліки. Розглянемо плюси та мінуси застосування спрощеної системи оподаткування.

Застосування спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку має багато переваг. Розглянемо основні плюси.

Звільнення від деяких податків

Відповідно до п. 297.1 ПКУ платників єдиного податку звільнено від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:

1) податку на прибуток підприємств, крім випадків, передбачених абз. 2 і 3 пп. 133.1.1 ПКУ та пп. 133.1.4 ПКУ. Під указані винятки підпадають:

— суб'єкти господарювання — юридичні особи, що обрали спрощену систему оподаткування, які є платниками податку в разі виплати доходів (прибутків) нерезиденту з джерелом їх походження з України в порядку, визначеному п. 141.4 ПКУ. Водночас платники єдиного податку четвертої групи не є платниками податку в разі виплати доходів, визначених абз. 4 — 6 пп. 14.1.49 ПКУ (абз. 2 пп. 133.1.1 ПКУ);

— суб'єкти господарювання — юридичні особи, що обрали спрощену систему оподаткування, які є платниками податку під час отримання скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії, що оподатковують у порядку, визначеному ст. 39² та розд. III ПКУ (абз. 3 п. 133.1.1 ПКУ);

— фізичні особи — підприємці, у тому числі такі, що обрали спрощену систему оподаткування, та фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, щодо виплачених нерезиденту доходів (прибутків) із джерелом їх походження з України, що

оподатковують у порядку, визначеному п. 141.4 ПКУ (пп. 133.1.4 ПКУ);

2) податку на доходи фізичних осіб у частині доходів (об'єкта оподаткування), що отримані внаслідок господарської діяльності платника єдиного податку I – четвертої груп (фізичної особи) та оподатковані згідно з гл. 1 розд. XIV ПКУ;

3) податку на додану вартість із операцій із постачання товарів, робіт і послуг, місце постачання яких розташовано на митній території України, крім ПДВ, що сплачують фізичні особи та юридичні особи, які обрали ставку єдиного податку в розмірі 3 % доходу, а також що сплачують платники єдиного податку четвертої групи. Однак увізний ПДВ, а також усі інші митні платежі та збори платники єдиного податку сплачують у загальному порядку (п. 297.2 ПКУ);

4) податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовують платники єдиного податку I – III груп для провадження господарської діяльності (крім діяльності з надання земельних ділянок і/або нерухомого майна, що розташовано на таких земельних ділянках, в оренду (найм, позичку)) та платники єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва;

5) рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи.

Водночас варто зазначити, що норма стосовно звільнення платників єдиного податку від податку на майно в частині земельного податку є проблемною й викликає чимало запитань, на які відповідають податківці.

Зокрема, у роз'ясненні з категорії 111.02 розділу "Запитання – відповіді з Бази знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua) податківці вказали, що з 01.07.2020 у платників єдиного податку II – III груп, які набули у власність або постійне користування земельну ділянку та надають її і/або нерухоме майно, що перебуває на такій земельній ділянці, в оренду, виникає обов'язок сплачувати земельний податок і подавати податкову декларацію з плати за землю на загальних підставах.

Якщо в договорі оренди (найму, позики) земельної ділянки та/або нерухомого майна, що перебуває на такій земельній ділянці, розмір земельної ділянки, право користування якою передають за договором оренди (найму, позики), не визначено, податок за таку земельну ділянку й земельну ділянку під такими будівлями (їх частинами) сплачують на загальних підставах за всю площу земельної ділянки з урахуванням прибудинкової території (п. 284.3 ПКУ).

Для можливості застосування преференції, визначеної пп. 4 п. 297.1 ПКУ, у договорі оренди (найму, позики) нерухомого майна площу або частку земельної ділянки, яку разом із нерухомим майном передають у користування, має бути визначено з дотриманням вимог п. 286.6 ПКУ – пропорційно до тієї частини площі будівлі (нерухомого майна), що передано в оренду (найм, позику). У такому разі земельний податок нараховують пропорційно до тієї частини площі будівлі, що передано в оренду (найм, позику), з урахуванням прибудинкової території.

У разі тимчасового припинення господарської діяльності юридична особа – платник єдиного податку III групи – власник земельних ділянок (землекористувач на правах постійного користування земельними ділянками) повинна сплачувати земельний податок на загальних підставах (роз'яснення з категорії 111.01 розділу "Запитання – відповіді з Базы знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua)).

Спрощене ведення бухгалтерського обліку

Відповідно до абз. 4 п. 296.1 ПКУ юридичні особи – платники єдиного податку III групи використовують дані спрощеного бухгалтерського обліку щодо доходів і витрат з урахуванням положень п. п. 44.2, 44.3 ПКУ.

За нормами абз. 3 п. 44.2 ПКУ юридичні особи – платники єдиного податку ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат із метою обрахунку об'єкта оподаткування за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Підприємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів і витрат відповідно до податкового законодавства (тобто юридичні особи – платники єдиного податку III групи), згідно з пп. 2 п. 2 розд. I НП(С)БО 25 складають Фінансову звітність мікропідприємства.

Ці юридичні особи можуть відповідно до п. 7 розд. I НП(С)БО 25:

- обліковувати необоротні активи тільки за первісною вартістю без урахування зменшення корисності й переоцінки до справедливої вартості;
- не створювати забезпечення наступних витрат і платежів (на виплату наступних відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо), а визнавати відповідні витрати в періоді їх фактичного здійснення;
- поточну дебіторську заборгованість зараховувати до підсумку балансу за її фактичною сумою.

Виняток становлять підприємства, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності. На них поширюється "великий" формат фінансової звітності, установлений НП(С)БО 1.

Підприємства, які мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат та які не зареєстровані платниками ПДВ, можуть систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, у регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису (п. 8 розд. I НП(С)БО 25).

Підприємства, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, відповідно до податкового законодавства, з метою складання фінансової звітності визнають доходи й витрати за НП(С)БО (п. 9 розд. I НП(С)БО 25).

Касовий метод

За нормами п. 292.6 ПКУ датою отримання доходу платника єдиного податку є дата надходження коштів платнику єдиного податку у грошовій (готівковій або безготівковій) формі, дата підписання платником єдиного

податку акта приймання-передання безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг). Для платника єдиного податку III групи, який є платником податку на додану вартість, датою отримання доходу є дата списання кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності.

Для платника єдиного податку III групи (юридичні особи) датою отримання доходу також є дата відвантаження товарів (виконання робіт, надання послуг), за які отримано попередню оплату (аванс) у період сплати інших податків і зборів, визначених ПКУ.

Отже, якщо продавець продає товари на умовах відстрочення платежу, йому зручно сплачувати податки за фактом надходження коштів. Таку можливість надає єдиний податок.

Недоліки спрощеної системи налічують також немало позицій. Зокрема, до них відноситься й заборона на проведення розрахунків у негрошовій формі. Відповідно до п. 291.6 ПКУ платники єдиного податку I – III груп повинні здійснювати розрахунки за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) лише у грошовій формі (готівковій і/або безготівковій).

З огляду на це платникам єдиного податку небезпечно здійснювати взаємозарахування. Адже податківці, відповідаючи на питання про можливість проведення взаємозарахування, зауважують, що юридичні особи – платники єдиного податку III групи не мають права здійснювати бартерні операції, зокрема й погашати заборгованість за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) іншим способом, ніж грошовим (роз'яснення з категорії 108.01.01 розділу "Запитання – відповіді з Базис знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua)).

До числа недоліків можна віднести також і підвищені ставки єдиного податку. Так, згідно з п. 293.5 ПКУ ставки єдиного податку для платників III групи (юридичні особи) встановлюють у подвійному розмірі ставок (тобто 6 % (у разі сплати ПДВ) і 10 % без ПДВ):

- 1) до суми перевищення обсягу доходу, визначеного в пп. 3 п. 291.4 ПКУ (тобто до доходу, який перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня податкового (звітного) року);
- 2) до доходу, отриманого під час застосування іншого способу розрахунків, ніж зазначений у гл. 1 розд. XIV ПКУ;
- 3) до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування.

Тут варто зауважити, що види діяльності, які суб'єкт господарювання планує провадити на спрощеній системі оподаткування, указують у заяві про застосування спрощеної системи оподаткування, яку подають за формою, затвердженою наказом Мінфіну від 16.07.2019 р. № 308. Тому є ризик того, що контролери оподаткують за подвійною ставкою доходи за тими видами діяльності, які не було наведено в заяві.

У разі вчинення зазначених порушень платники єдиного податку повинні перейти на загальну систему оподаткування з першого числа місяця, наступного за податковим (звітним) кварталом, у якому відбулося таке порушення (пп. 298.2.3 ПКУ).

Величезною методологічною проблемою також є невизначеність бази оподаткування. Із чинних норм ПКУ чітко не зрозуміло, які саме доходи входять до поняття "будь-який дохід у грошовій формі". Тому порядок оподаткування "спірних" доходів податківці трактують на власний розсуд.

Наприклад, контролери мають власний підхід, не зазначений у ПКУ, до оподаткування операцій в іноземній валюті. Так, на думку податківців, якщо іноземну валюту, що надійшла на валютний рахунок платника єдиного податку від здійснення операції з експорту товарів (робіт, послуг), продають до дати звітного балансу (протягом одного кварталу), то у складі доходу враховують тільки позитивну різницю між доходом, отриманим від продажу цієї валюти, та доходом, отриманим від здійснення перерахунку такої іноземної валюти у гривні на дату її надходження на валютний рахунок.

Якщо іноземну валюту, що надійшла на валютний рахунок платника єдиного податку від здійснення операції з експорту товарів (робіт, послуг), до кінця кварталу (до дати звітнього балансу) обліковують на рахунку, то на дату закінчення звітнього кварталу платник має здійснити перерахунок такої іноземної валюти відповідно до НП(С)БО з відповідним урахуванням у складі доходу тільки позитивної різниці від здійснення такого перерахунку.

У разі продажу іноземної валюти після дати звітнього балансу у складі доходу враховують тільки позитивну різницю між доходом, отриманим від продажу цієї валюти, та доходом, отриманим від здійснення перерахунку такої іноземної валюти у гривні на дату закінчення попереднього звітнього кварталу (роз'яснення з категорії 108.01.02 розділу "Запитання – відповіді з Базис знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua)).

Щодо деяких доходів застосовують дискримінаційний порядок оподаткування. Зокрема, до складу доходу платника єдиного податку зараховують суми фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, отриманої й неповерненої протягом 12 календарних місяців з дня її отримання (пп. 3 п. 292.11 ПКУ, роз'яснення з категорії 108.01.02 розділу "Запитання – відповіді з Базис знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua)).

Крім того, деякі заборонені види діяльності податківці трактують розширено. Наприклад, контролери зауважують, що діяльність юридичної особи – платника єдиного податку III групи з надання безповоротної та поворотної фінансової допомоги іншим юридичним особам на постійній основі може бути розглянуто як фінансове посередництво (роз'яснення з категорії 108.01.02 розділу "Запитання – відповіді з Базис знань" ЗІР (zir.tax.gov.ua)).

Крім того, суттєвим недоліком виступає також підвищена ставка ПДФО щодо дивідендів, які виплачують фізособам. Навприклад, це стосується дивіденди, отримані фізособами від емітентів – платників єдиного податку, оподатковують ПДФО за ставкою 9 % (пп. 167.5.4 ПКУ). Водночас дивіденди, що виплачують платники податку на прибуток, оподатковують ПДФО за

ставкою 5 % (пп. 167.5.2 ПКУ). Це ставить у нерівні умови платників єдиного податку порівняно з платниками податку на прибуток. [12].

Висновки до розділу II

Розділ присвячений порівняльному аналізу особливостей механізмів оподаткування суб'єктів малого підприємництва за загальною та спрощеною системою та виявленню впливів кожного з податкових режимів на фінансовий ефект діяльності суб'єктів малого підприємництва. При дослідженні механізму оподаткування малого підприємництва за загальною системою та аналізі його фінансового ефекту в роботі зроблено висновок, що Податкова система України є однією з найбільш складних не тільки серед країн європейського регіону, а й у глобальному порівнянні. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги і звіти. За даними рейтингу Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (IFC) Paying Taxes 2013, Україна посідає 137 місце зі 183 країн світу за умовами сплати податків. Складність податкової системи та постійне її реформування зумовлює певні перешкоди в розвитку як великого, так і малого бізнесу.

Аналіз доводить, що головний фактор, який впливає на прийняття рішення про перехід на сплату єдиного податку – це економічна ефективність, яка відображається у зменшенні податкових платежів внаслідок зміни системи оподаткування. Зважаючи на порівняльні показники рентабельності та прибутковості у секторі великих підприємств (корпорацій) та малого бізнесу, аналіз доводить, що малий бізнес, формуючи в розвинутих країнах більше 50% від ВВП, сплачує до бюджету набагато менше, ніж великі корпорації. Це зумовлено не лише чисто фінансовими факторами, але й мінімізацією накладних витрат великих підприємств, які завдяки великим оборотам мають фінансову можливість забезпечувати автоматизовані процеси виробництва, які є значно значущі для формування державного та місцевих бюджетів. Це, своєю чергою, сприяє вищій ефективності та продуктивності праці на великих

підприємствах, які, як правило, значно вищі, ніж у малого бізнесу – через мінімізацію показників собівартості готової продукції. Зроблено висновок, що саме тому з фінансової та, відповідно, фіскальної точки зору малий бізнес не конкурент для великих підприємств, він формує середовище, в якому ті працюють.

При проведенні порівняльного аналізу спрощеного та загального режимів оподаткування та їхніх фінансово-правового забезпечення вжито історичний метод, який дозволив встановити, що на початку формування фінансово-правової бази податкового методу регулювання діяльності малого бізнесу спостерігався певний збіг цілей та завдань державної підтримки та фіскальної моделі для малого підприємництва. Принаймні, податкове законодавство декларувало стимулювання створення, підвищення рентабельності й ефективності діяльності малих суб'єктів господарювання. Проте, за період з моменту введення і до сьогодні методика справляння єдиного податку зазнавала частих змін, які стосувалися як критеріїв відповідності платника, так і ставок податку та варіантів їх використання. Особливий акцент зроблено на нині чинному порядку подання податкової звітності та сплати єдиного податку.

При порівнянні чинних моделей спрощеного режиму оподаткування для різних категорій юридичних осіб та визначенні його впливу на фінансові показники діяльності здобуто такий результат, що застосування юридичними особами спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку має як свої переваги, так і недоліки. Найголовнішою перевагою у дослідженні названо можливість здійснювати юридичною особою – платником єдиного податку спрощеного ведення бухгалтерського обліку щодо доходів і витрат із метою обрахунку об'єкта оподаткування за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. Серед головних недоліків названо величезну методологічну проблему невизначеності бази оподаткування. Із чинних норм ПКУ чітко не зрозуміло, які саме доходи входять до поняття

"будь-який дохід у грошовій формі". Тому порядок оподаткування "спірних" доходів податківці трактують на власний розсуд.

РОЗДІЛ 3. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Концепції вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва: від фіскальної функції до державного регуляторного впливу

Ефективність розвитку малого бізнесу будь-якої країни характеризується її економічною ситуацією. В умовах сьогодення наша держава перебуває у складних і нестабільних умовах, тому важливим залишається питання зацікавленості вкладення коштів суб'єктами господарювання в розвиток власного бізнесу. Одним із основних завдань з боку органів державної влади є створення умов для становлення та розвитку бізнесу, що слугуватиме розвитку підприємницької діяльності та наповненню бюджету держави.

Платники податків зі сфери малого та середнього бізнесу сплачують вагомую частку до державного та місцевих бюджетів. Вони збільшують спектр товарів та послуг, зміцнюють економічну складову, а також підтримують рівень конкурентного середовища. Стимулювання суб'єктів підприємництва з податкової точки зору можливе шляхом використання регулюючих властивостей спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Однак нестабільність умов господарювання в період податкового реформування, жага до наповнення бюджету, корумпованість тощо призвели до вкрай високого податкового навантаження на підприємців. Наразі питання підтримки з боку держави, спрощення вимог до оподаткування та складання звітності є досить актуальним. Збільшення підприємців у сфері малого бізнесу та зростання податкових надходжень від їх діяльності в перспективі можливе лише при здійсненні органами державної влади комплексного реформування. Початок реформи уже відбувається (збільшено ліміти для фізичних осіб – підприємців, які є платниками єдиного податку), тому дослідники прогнозують стрімке

зростання малого підприємництва та надходжень єдиного податку протягом наступних років. Спрощена система оподаткування виконує роль стартового майданчика для багатьох підприємців, які шляхом своєї бізнес-ініціативи зможуть створити стартовий капітал для подальшого розширеного відтворення свого бізнесу. Нарощуючи фінансово-економічний потенціал, приватний підприємець з часом виходить на новий рівень ведення своєї діяльності, працюючи не тільки на свою користь, але й на благо суспільства та держави. Це зрозумілий шлях розвитку для суспільства, що сповідує ринкові цінності розвитку економіки. [10].

У сучасних економічних умовах України спрощена система оподаткування дає можливість молоді включитися в активну економічну діяльність і досягнути фінансової стабільності, тобто ця система є чинником демократизації суспільства. Проте, на сьогодні дрібний і середній бізнес в Україні звинувачують у торгівлі контрабандою, використанні різних схем мінімізації податків, відсутності платежів до позабюджетних фондів тощо. Очевидно, що велика частина цих звинувачень безпідставна, бо на митниці контрабанду пропускають не приватні підприємці, а на розробку схем мінімізації податків у малого бізнесу не вистачає часу і фінансових ресурсів, та й за філософією малого бізнесу і спрощеної системи оподаткування, підприємець повинен заробити на себе та свою сім'ю. Але не можна заперечити, що є недобросовісні підприємці. Використовуючи спрощену систему оподаткування та сплачують до державного бюджету 200 гривень в місяць, насправді їх заробітки становлять сотні тисяч гривень. За весь період існування спрощеної системи оподаткування виникли проблеми, які вимагають законодавчого та економічного регулювання. Проте удосконалення системи оподаткування малих підприємців, не повинно нівелювати спрощену систему оподаткування в цілому. Без удосконалення системи оподаткування малих підприємців неможливий подальший розвиток суспільства, демократії та і самої держави взагалі. Реформування спрощеної системи оподаткування повинно полягати, здебільшого, в удосконаленні регулюючої функції

податків і зборів. Ціль податкового регулювання полягає у досягненні якісного соціально – економічного забезпечення у державі. Досягнутий результат залежатиме від науковості методів реформування та реального стану економіки держави.

Аналізуючи спрощену систему оподаткування у контексті діючих інструментів податкового регулювання доцільно відзначити, що реальні податкові пільги та податкове стимулювання є одними з найважливіших факторів зниження податкового навантаження та пристосуванням податкової системи України до умов соціально-економічного розвитку. [15].

В Україні підтримка малого бізнесу гарантується законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», відповідно до якого, держава гарантує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу. Для бізнесменів-початківців в більшості випадків найбільш ваговою є фінансова підтримка, яка в Україні надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. Основними видами фінансової державної підтримки є:

- 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;

б) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;

7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [16]

Намагаючись вивести нелегальний бізнес із тіні, уряд вносить зміни до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». Зокрема, з 1 жовтня 2020 р. запроваджувалося використання реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) в обов'язковому порядку для окремих фізичних осіб – підприємців. Також обов'язковим буде використання РРО для платників єдиного податку, які перебувають на 2–4 групах. Проте І групи платників ці зміни не стосуватимуться. Варто зазначити, що у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби в Україні (COVID-19) для ФОПів запровадили податкові канікули на час карантину. Відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», у період з 1 березня по 31 травня 2020 р. за порушення податкового законодавства не застосовувались штрафні санкції. Також усіх ФОПів звільнено від сплати ЄСВ, а також обов'язкове введення РРО відтерміновано на 3 місяці. Таким чином, у зв'язку зі змінами, усі підприємці, що перебувають на спрощеній системі оподаткування, повинні були в обов'язковому порядку застосовувати РРО з 1 квітня 2021 р. але перехідний період було продовжено до 31 грудня 2022 р. [18].

З 01 січня 2022 року значно розширено коло суб'єктів господарювання (фізичних осіб – підприємців), які мають застосовувати реєстратори розрахункових операцій (далі – РРО) або програмні реєстратори розрахункових операцій (далі – ПРРО).

Саме 01 січня 2022 року закінчився перехідний період (пункту 61 підрозділу 10 Розділу XX «Перехідні положення «Податкового кодексу України») і застосування РРО та або ПРРО платниками єдиного податку II-четвертої груп стало обов'язковим.

Фізичні особи-підприємці – платники єдиного податку II, III та четвертої груп зобов'язані з 01 січня 2022 року застосовувати РРО/ПРРО при здійсненні розрахункових операцій незалежно від виду діяльності та обсягу доходу.

Окремо, для підприємців – платників єдиного податку, які здійснюють продаж технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту, а також лікарських засобів та виробів медичного призначення, ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, а також платників єдиного податку, які зареєстровані платниками ПДВ – вони зобов'язані вести облік товарних запасів.

Також з 01 січня 2022 року при продажу товарів (крім підакцизних) на території села ФОП дозволено не використовувати РРО/ПРРО (за умови використання РК та КОРО) якщо:

- річний обсяг розрахункових операцій не перевищує 167 МЗП (у 2022 році це майже 1,09 млн грн) на один структурний (відокремлений) підрозділ;
- така торгівля не здійснюватиметься в одному торговельному об'єкті, де також продаються підакцизні товари;
- такими ФОП не здійснюється дистанційна торгівля, в тому числі через мережу Інтернет;
- сільськими радами та радами об'єднаних територіальних громад не прийнято рішення про обов'язкове застосування РРО/ПРРО на території відповідних громад. [17]

Для незастосування РРО/ПРРО йдеться про випадки:

- оплати з поточного рахунка на поточний рахунок (IBAN, онлайн-банкінг);

– унесення готівки через касу банку для подальшого перерахування на розрахунковий рахунок;

– оплати через платіжний термінал та/або ПТКС, який належить банку. [18]

У підсумку варто запропонувати такі напрями вдосконалення спрощеної системи оподаткування:

✦ стабілізація вітчизняного законодавства із внесенням змін до податків, замість яких сплачується єдиний податок;

✦ спрощення адміністрування єдиного податку;

✦ надання безвідсоткових кредитів для суб'єктів малого підприємництва в період панування пандемії коронавірусу;

✦ зниження ставок оподаткування для фізичних осіб – підприємців у перший рік їх діяльності;

✦ запровадження різних форм державної підтримки, наприклад: звільнення деяких підприємств від необхідності ведення звітності, урахування витрат при оподаткуванні для III групи платників;

✦ розробка програм, що сприятимуть розвитку малого бізнесу, та запровадження пільгового режиму кредитування. [6].

При поєднанні інтересів держави та представників малого бізнесу зможуть виграти обидві сторони. Подвійний ефект полягатиме у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів від фізичних осіб – підприємців та у зростанні можливостей для молодого покоління займатися підприємницькою діяльністю.

Отже, реформування спрощеної системи оподаткування в Україні в умовах глобалізаційних процесів має бути спрямоване на вдосконалення вітчизняного законодавства відповідно до потреб малих підприємців. Стимулювання розвитку підприємницької діяльності шляхом створення сприятливих умов оподаткування залишається одним із основних завдань уряду. За умов цілісної підтримки з боку держави розвитку підприємництва не лише збільшаться обсяги надходжень до місцевих бюджетів, а й

пришвидшиться розвиток економіки нашої держави в цілому. Вона зможе отримати значні вигоди у вигляді зростання податкових надходжень, а в разі покращення адміністрування податків та зменшення витрат на дотримання податкових вимог щодо обліку та звітності підприємства – збільшення робочих міст шляхом відкриття новітніх підприємств. [15]

3.2. Особливості реформи спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану: актуальне фінансово-правове урегулювання

15 березня 2022 року Парламент схвалив Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (законопроект №7137-д від 14.03.2022). Закон набуває чинності з дня його опублікування. [19]

Законом на період воєнного стану передбачено, зокрема:

- право на застосування спрощеної системи оподаткування 3 групи за ставкою 2% суб'єктами господарювання з річним доходом до 10 млрд грн та без обмеження чисельності працівників;
- добровільну сплату єдиного податку платниками 1-2 груп.

Також удосконалено:

- норми щодо звільнення від ПДВ у разі надання товарів на користь ЗСУ та територіальної оборони;
- норми щодо відсутності коригувань з податку на прибуток за операціями з безоплатного надання товарів/коштів. Зокрема, додано заклади охорони здоров'я та сили цивільного захисту. [6].

Важливим послабленням для підприємств також є можливість тимчасової зміни системи оподаткування. Так, встановлено, що тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на усій чи частині території України, положення розділу XIV Податкового кодексу України застосовуватимуться з урахуванням таких особливостей:

- фізичні особи – підприємці – платники єдиного податку I та II групи мають право єдиний податок не сплачувати. Фізичні особи – підприємці не заповнюють декларацію платника єдиного податку – фізичної особи – підприємця за період, в якому відповідно до абзацу першого цього підпункту єдиний податок не сплачувався;

- платниками єдиного податку III групи можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 10 мільярдів гривень; до таких осіб не застосовується обмеження щодо кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах. [6].

Платниками єдиного податку III групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, без урахування обмежень, встановлених пунктом 291.5 статті 291 Податкового Кодексу, **не можуть бути** суб'єкти господарювання, які здійснюють: діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей, парі; обмін іноземної валюти; виробництво, експорт, імпорту, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері без додання спирту та столових вин); видобуток, реалізацію корисних копалин; страхові брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів; представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку; фізичні та юридичні особи – нерезиденти. [21].

Відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку III групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, встановлюється у розмірі 2 відсотки доходу.

Платники єдиного податку III групи, які використовують вказані особливості оподаткування, звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України. Податковим періодом для платників єдиного податку III групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, є квартал.

Платники єдиного податку III групи, які використовують вказані особливості оподаткування, подають до відповідного органу податкову декларацію платника єдиного податку за податковий квартал із зазначенням суми помісячного доходу у строки, встановлені для квартального податкового періоду. Такі платники єдиного податку щомісяця до 15 числа сплачують авансовий внесок єдиного податку за підсумками попереднього календарного місяця. Платники єдиного податку III групи розраховують суму податку за звітний квартал та здійснюють сплату задекларованих сум з урахуванням авансових внесків єдиного податку, сплачених протягом звітного кварталу.

Для обрання або переходу на спрощену систему оподаткування платником з особливостями, суб'єкт господарювання до останнього числа місяця, що передує періоду переходу на спрощену систему оподаткування, подає до контролюючого органу за місцем податкової адреси заяву.

Після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платники єдиного податку III групи, які на день припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України використовували особливості оподаткування, з першого дня місяця, наступного за місяцем припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, втрачають право на використання особливостей оподаткування, і автоматично вважаються такими, що застосовують систему оподаткування, на якій такі платники податку перебували до обрання особливостей оподаткування, передбачених цим пунктом. [20]

Платник податку має право самостійно відмовитися від використання особливостей оподаткування, передбачених цим пунктом, з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення. [21]

Відповідно до новітніх реформ податкової системи дещо змінився порядок справляння ЄСВ. Державна податкова служба України вже почала надавати офіційні роз'яснення з даного приводу. Як відомо, Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX [21] «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» внесені зміни до розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 08 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» із змінами та доповненнями.

Так, п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464 встановлено, що під час періоду мобілізації, визначеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», затвердженим Законом України від 03 березня 2022 року № 2105- IX «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію», роботодавці – платники єдиного податку, які обрали спрощену систему оподаткування – фізичні особи – підприємці, які належать до II та III груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до III групи платників єдиного податку, мають право за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України (абзац перший п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

Суми єдиного внеску, нараховані та не сплачені роботодавцями, визначеними абзацом першим п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464, сплачуються за рахунок державного бюджету, крім періодів, у яких наймані працівники, визначені абзацом першим п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464,

отримували доходи у вигляді грошового забезпечення, з яких було сплачено єдиний внесок за рахунок державного бюджету (абзац другий п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

Для визначення суми єдиного внеску, що підлягає сплаті за рахунок державного бюджету відповідно до абзацу другого п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464, платник єдиного внеску розраховує та відображає у звітності суму єдиного внеску за найманих працівників, визначених абзацом першим п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464, у розмірах, передбачених частинами п'ятою і чотирнадцятою ст. 8 Закону № 2464 (абзац третій п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

Для розрахунку використовуються дані звітності стосовно найманих працівників, визначених абзацом першим п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464, щодо суми нарахованого доходу у межах максимальної величини, на яку нараховується єдиний внесок, суми нарахованого єдиного внеску, суми донарахованого та зменшеного нарахування єдиного внеску таких найманих працівників (абзац четвертий п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

На підставі розрахунку, зазначеного в абзаці третьому п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, формує бюджетні запити на отримання коштів на покриття сум несплаченого роботодавцями відповідно до п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464 єдиного внеску (абзац п'ятий п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

Вимоги щодо нарахування єдиного внеску на заробітну плату (дохід), що не перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, не застосовуються до заробітної плати (доходу) за останній

календарний місяць (включно), у якому відбулася фактична демобілізація такого працівника (абзац шостий п. 9 прим. 20 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464). Для інших категорій суб'єктів господарювання порядок справляння ЄСВ здійснюється без змін.

На пільгу для платників податків на період дії правового режиму воєнного стану передбачено пільгову ставку з ПДВ у розмірі 7%. Проте, платникам слід врахувати один нюанс – якщо у них виникне від'ємне значення з ПДВ, внаслідок операцій із паливом, до якого застосовувалася пільгова ставка, то такі платники втрачають право на бюджетне відшкодування ПДВ, а таке від'ємне значення може лише зарахуватися до податкового кредиту наступного звітного періоду. Як виняток з цього правила підпадають платники податків, у яких виникло від'ємне значення з ПДВ внаслідок експорту такого палива.

Законом № 2120-ІХ передбачено, що на товари/послуги, які були передані/надані на потреби оборони або товари знищені внаслідок воєнних дій, не потрібно нараховувати компенсуюче ПДВ, а тому положення п. 198.5 ст. 198 ПКУ не застосовується.

Одним з найголовніших питань для платників податків було питання можливості врахування податкового кредиту за операціями під час дії воєнного стану. Це питання було врегульовано Законом № 2120-ІХ. Так, у випадку якщо постачальниками товарів/послуг не було зареєстровано податкові накладні в Єдиному реєстрі податкових накладних, покупці мають право включити до складу податкового кредиту суму раніше сплаченого ПДВ на підставі наявних первинних документів.

Проте, обов'язок із реєстрації податкових накладних лише відстрочується, а не скасовується. Після припинення або скасування дії воєнного стану постачальники товарів/послуг зобов'язані здійснити реєстрацію таких податкових накладних протягом шести місяців, а покупці зобов'язані відкоригувати раніше задекларовані показники суми податкового кредиту з ПДВ. Законом № 2120-ІХ [21] було звільнено від нарахування пені

невідшкодування державою платникам ПДВ суми бюджетного відшкодування у зв'язку із введенням воєнного чи надзвичайного стану.

З березня 2022 року по 31 грудня, наступного за роком в якому припинено або скасовано воєнний стан, платники податків не нараховують та не сплачують плату за землю за земельні ділянки:

- на яких ведуться (велися) бойові дії;
- тимчасово окуповані РФ;
- які визначені як засмічені вибухонебезпечними предметами

та/або на яких наявні фортифікаційні споруди.

Щодо мінімального податкового зобов'язання, то його було скасовано на земельні ділянки за 2022, 2023 звітні роки у аналогічних випадках, зазначених вище.

Також, Законом № 2120-IX [21] було звільнено платників податків від сплати екологічного податку за 2022 рік за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях:

- на яких ведуться (велися) бойові дії;
- на тимчасово окупованих територіях.

Законом передбачено повне скасування мораторію на проведення фактичних перевірок, який був передбачений ковідним мораторієм (п. 52-2 підрозділу 10 розділу XX ПКУ).

Також було внесено зміни до п. 69.2 підрозділу 10 розділу XX ПКУ, який передбачав повний мораторій на проведення будь-яких перевірок на час дії правового режиму воєнного стану. Тепер податкові органи мають право проводити будь-які фактичні перевірки та камеральні перевірки податкової декларації у випадку подання заяви на бюджетне відшкодування з ПДВ. Окрім цього, було доповнено підстави для проведення фактичних перевірок – перевірка забезпечення платниками податків можливості кінцевим споживачам здійснювати безготівкові розрахунки. А тому платникам податків необхідно бути обачними при відмові покупцям у безготівкових розрахунках, оскільки це може призвести до проведення перевірки та притягнення до

відповідальності. Також, варто звернути увагу на те, що випадку виявлення порушень при таких перевірках, уникнути відповідальності з огляду на введення воєнного чи надзвичайного стану у платників податків не вийде, що прямо передбачено Законом № 2120-IX [21]. Окрім цього, на час дії військового мораторію на проведення перевірок було зупинено дію ковідного мораторію.

Слід зазначити, що Законом № 2120-IX [21] було звільнено від застосування штрафних санкцій на період дії правового режиму воєнного стану суб'єкти господарювання, які здійснили порушення у сфері застосування РРО. Однак такі послаблення не застосовуються до суб'єктів господарювання, які здійснили порушення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів. Законодавець також дозволив суб'єктам господарювання використання РРО в режимі офлайн із використанням фіскальних номерів із діапазону фіскальних номерів, сформованих фіскальним сервером керівного органу, понад встановлені законодавством ліміти.

Також, було знято заборону на використання ПРРО у період відсутності зв'язку між ПРРО і фіскальним сервером керівного органу без отриманого в керівному органі діапазону фіскальних номерів. [22]

3.3. Авторська модель удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Економіка України має великий потенціал економічного зростання. В умовах затяжної кризи та наявності на ринку вільних ніш, де саме малий бізнес є найбільш ефективним, доцільним є створення сприятливих умов для його розвитку. Шляхом створення нових робочих місць і поглинання надлишкової робочої сили малий бізнес здатний вирішити проблеми з офіційною зайнятістю населення, які досі залишаються досить гострими в нашій країні. Створення великої кількості малих підприємств дає поштовх розвитку

регіональної економіки. Розвиток здійснюється як через конкуренцію малих підприємств між собою, так і з суб'єктами середнього та великого бізнесу.

Аналіз стану малого бізнесу в Україні дозволяє з високим ступенем ймовірності припустити, що подальший його розвиток є неможливим без активного втручання держави. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективною державної політики підтримки розвитку малого бізнесу, в першу чергу це стосується реформування системи оподаткування малих підприємств з метою створення сприятливих умов для розширення бізнесу. Вивчення досвіду державної підтримки малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що сприяння його розвитку можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів регулювання і підтримки. Такими методами можуть бути: сприяння розвитку кредитних відносин між малим бізнесом та комерційними банками, реалізація державних програм розвитку малого бізнесу, створення системи державних замовлень тощо. Проте одним з основних важелів впливу на малі підприємства лишається податкова політика держави. На нинішньому етапі спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте і вона не є досконалою. Усунення недоліків спрощеної системи призведе до створення більш сприятливого середовища для малого підприємництва.

Основними кроками держави на шляху підтримки розвитку малого бізнесу у світовій практиці вважають:

- створення раціональної нормативно-правової бази;
- вдосконалення спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності малих підприємств;
- організація фінансової підтримки малого бізнесу;
- забезпечення малих підприємств інформацією та підготовленими кадрами [23].

Тому, на мою думку, основою нової масштабної податкової реформи, у тому числі й оподаткування суб'єктів малого підприємництва, має стати трансформація системи оподаткуванні фонду оплати праці, що є дуже важливим кроком для покращення умов праці підприємців і зниження прямих і опосередкованих видатків, пов'язаних із нарахуванням та сплатою відповідних податкових платежів.

Запропонована головна зміна – це вилучення з Податкового кодексу понять «єдиний соціальний внесок» (22% від фонду оплати праці) та «військовий збір» (1,5%) як окремих категорій. Їх пропонують об'єднати з податком на доходи фізичних осіб (18%).[20].

Ставка об'єднаного податку підвищиться, але не до 41,5%, якщо додати всі три збори. З 2023 року її хочуть встановити на рівні 29%. Далі ставка буде знижуватися: у 2024 році – до 26%, у 2025 році – до 23%, з 2026 року – до 20%. Мотив для такого кроку – детінізація економіки, зокрема трудових відносин.

Окрім об'єднання трьох податків в один, пропонується вдосконалити податкові знижки. Податкова знижка – це своєрідний кешбек від держави, можливість повернути частину сплаченого податку на доходи фізичних осіб за окремі витрати, здійснені протягом звітного року.

До чинного переліку витрат, з яких можна отримати податкову знижку, автори пропонують віднести витрати на утримання дітей. Якщо в родині двоє чи більше неповнолітніх, то за підсумками року платник зможе зменшити дохід до оподаткування на п'ять мінімальних зарплат за кожну дитину. Якби ця норма вже діяла, то мати двох неповнолітніх дітей за рік могла б повернути до 11,7 тис грн ПДФО – 18% від десяти мінімальних зарплат. [20].

Такий самий механізм пропонують передбачити для людей, які утримують батьків, старших за 80 років. У разі ухвалення закону за кожного такого утриманця платник податків зможе зменшити свій річний дохід до оподаткування на п'ять мінімальних зарплат.

Вважаємо за необхідне наголосити що інтегрований підхід до реформи мав би передбачати внесення змін не лише до Податкового кодексу, але й до

Бюджетного кодексу України, оскільки ЄСВ, військовий збір та ПДФО – це різні за природою та напрямками використання платежі, які формують різні джерела доходів бюджетів. Військовий збір «тимчасово» ввели у 2014 році для потреб реформування армії, тож він цілком іде до державного бюджету. ПДФО сьогодні – це головне джерело наповнення місцевих бюджетів. 60% цього податку йдуть у бюджети міст, селищ чи сіл, 15% – в обласний бюджет, 25% – до державної казни. Кияни та жителі Севастополя сплачують 40% ПДФО до міського бюджету, 60% – до державного. [22].

Оскільки ПДФО об'єднується з ЄСВ, то частину нового платежу потрібно спрямувати в Пенсійний фонд та інші фонди обов'язкового державного соціального страхування. Після об'єднання різних платежів напрямки фінансування бюджетів різних рівнів та різних фондів мають зберегтися.

Автори пропонують таку пропорцію: 27% – залишити на місцях, 7% – в обласний бюджет, 66% – до Пенсійного фонду та соціальних фондів. Для киян та севастопольців пропорція може виглядати так: 18% – у бюджет міста, 82% – до соціальних фондів. Держбюджет у разі реалізації цієї реформи залишить за собою лише той податок на доходи фізичних осіб, який сплачується з пасивних операцій, наприклад, з відсотків за депозитами.

Є й інші пропозиції, окрім об'єднання ЄСВ, військового збору та ПДФО, є зміни до оподаткування доходів, які громадяни отримують не від роботодавців. Мова йде про тих, хто періодично підробляє в таксі або здає нерухомість в оренду.

Законопроект пропонує скасувати ЄСВ та військовий збір, натомість встановити збільшений ПДФО. Його розмір у перший рік дії реформи встановлять на рівні 30% з поступовим зниженням до 25% – на 1% упродовж п'яти років. Проте, як розділять об'єднаний податок між бюджетами та соціальними фондами, невідомо. Так, з відсотків за депозитами замість 18% братимуть 10%. Таку ж ставку пропонують встановити на дивіденди від українських компаній (чинна – 5%) та дивіденди від іноземних компаній

(18%). З доходів від здавання нерухомості в оренду автори пропонують стягувати 10%.[22].

Існують і альтернативні підходи щодо окремих положень реформування оподаткування, зокрема, й щодо податкових знижок. По-перше, знижку на оподаткування пропонують надавати за витрати на підтримку політичних партій. Визначений обсяг рекомендується встановити на рівні, що не перевищує 4% сукупного річного доходу платника. По-друге, знижку на оподаткування пропонують надавати на придбання путівок на відпочинок чи оздоровлення на території України. Річний дохід до оподаткування пропонується зменшити максимум на 5 мінімальних зарплат за кожну путівку на особу та членам родини, повернувши з цих витрат сплачений до бюджету ПДФО. По-третє, знижку на оподаткування пропонують надавати на утримання дітей до 18 років та літніх людей понад 80 років. За кожну таку особу на утриманні можна буде зменшити річний дохід до оподаткування на шість мінімальних зарплат. По-четверте, знижку на оподаткування пропонують надавати на освіту в Україні і за кордоном. Цим правом можна буде скористатися, якщо отриманий за кордоном диплом визнається в Україні. По-п'яте, знижку на оподаткування пропонують надавати у вигляді податкового «кешбеку» усім українцям, чиї доходи не перевищують 300 тис грн на рік. Якщо цей документ ухвалить, то всі фізичні особи з доходами менш ніж 25 тис грн на місяць у 2022 року зможуть повернути сплачений ПДФО з шести мінімальних зарплат – 7 020 грн. [19].

З затвердженого переліку витрат, за які можна отримати податкову знижку, пропонується вилучити витрати на іпотеку. Натомість ті, хто взяли іпотечний кредит у банку, матимуть право переказувати до 50% ПДФО, який за них сплачує роботодавець, не до бюджетів, а на погашення позики.

Усі запропоновані до введення норми мають заохотити українців працювати офіційно. Фізичним особам стане вигідніше отримувати офіційну зарплату. Отримане грошове заохочення від держави та додаткове джерело коштів на погашення іпотеки – зроблять економіку прозорою

Водночас проєкт змін передбачає, наявність оподаткування доходів від здійснення окремих видів діяльності. Наприклад, якщо людина у вільний час працює таксистом чи репетитором, то з отримуваних доходів теж сплачуватимуться податки. Однак, процес їх сплати має бути простим, адже щоб сплачувати податки особі треба зареєструватися в податковій та обов'язково використовувати касовий апарат. Ставка податку на такі доходи становитиме 5,5%. Сума доходу від підробітку за рік не повинна перевищувати 153 мінімальні зарплати, у 2022 році це 994,5 тис грн на рік або 82 875 грн на місяць. За вищі доходи податок становитиме 18%. Усі операції з підробітку мають проходити через касовий апарат. Це потрібно для спрощення життя платнику податків. Не він, а податкова рахуватиме суму його доходу та суму податку, яку треба буде заплатити в бюджет. Відповідні звіти ДПС надсилатиме через «Дію». Сплачувати цей податок потрібно щомісяця за підсумками попереднього місяця. Перелік варіантів підробітку, для яких можна використовувати цей режим, максимально широкий. [19].

Крім того, пропонується запровадити податок на виведений капітал для підприємств. Перейти на цей режим оподаткування зможуть майже всі підприємства, річний оборот яких не перевищує 200 млн грн. Винятки – банки, букмекери, організатори лотерей, страхові компанії та державні підприємства. Ставка податку на виведений капітал становитиме 18%. База оподаткування – сума, яку підприємство вирішить спрямувати своїм власникам у вигляді дивідендів або інших подібних платежів.

Насамкінець, у Податковий кодекс пропонують ввести поняття «домогосподарство». Це дозволить подавати декларацію про доходи всієї родини, отримуючи податкові знижки з таких сукупних доходів.

У цілому, я згодна з тим, що необхідно знизити податки на фонд оплати праці, тому що високі податки на зарплати гальмують зростання економіки. «Податки на працю дестимулюють зайнятість, збільшують вартість створення робочих місць, посилюють тінізацію ринку праці, стимулюють трудову міграцію», – вважають в Інституті соціально-економічної трансформації [24].

Разом із застарілим Трудовим кодексом високе податкове навантаження на працю стимулює використання схем з ухилення від сплати податків, виплати зарплат «у конвертах» та використання «зарплатних» ФОП. Не дивно, що бізнес загалом схвально ставиться до ідеї знизити податки на зарплати. «Метою реформування податкової системи має бути створення сприятливих умов для переходу до простіших організаційних форм ведення бізнесу. Об'єднання податків та зборів спростить адміністрування та дозволить встановити єдину періодичність сплати податків та подання звітності . Європейська бізнес-асоціація наміри влади коментує стримано. Зниження податкового навантаження треба буде компенсувати, а практика показує, що цю компенсацію, найімовірніше, шукатимуть у кишенях бізнесу. «Асоціація послідовно висловлює застереження щодо можливих компенсаторів. Так, ми традиційно висловлювалися проти збільшення ставок чинних податків, запровадження нових податків або запровадження різноманітних авансових платежів», – вважає виконавча директорка ЄБА Анна Дерев'янка.[24]

Скасування ЄСВ та військового збору матиме значні негативні наслідки для державного бюджету та платоспроможності дотаційного Пенсійного фонду. Один з можливих компенсаторів – боротьба із «зарплатними ФОПами», тобто з використанням спрощеної системи оподаткування замість найму працівників.

Деякий час тому влада повідомила про намір запровадити сім ознак наявності трудових відносин. Якщо відносини між ФОПом та компанією відповідатимуть хоча б трьом з них, то роботодавцю доведеться працевлаштувати такого підприємця. Однак тоді під тиском громадськості від цієї ідеї вирішили відмовитися. Немає одностайності щодо боротьби з цією схемою оптимізації податків і нині. «Я обережно підходжу до питання середніх суб'єктів господарювання, малого бізнесу. Це чутлива категорія людей. Будь-яке рішення в цій сфері я б ухвалював з точки зору не тільки інтересів бюджету чи справедливості, а й суспільно-політичних настроїв цієї сфери», – каже Марченко [24]. Зрештою, самою лише боротьбою з

використанням ФОПів замість найму потенційну дірку в бюджеті, створену реформою, не закрити. За розрахунками економістів, бюджет від цієї схеми втрачає лише 2,5-5 млрд грн щороку.

Загалом без джерел покриття втрат бюджету податкова реформа виглядає примарною. Особливо зважаючи на те, що з наближенням виборів кількість «великих» будівництв, реставрацій, термомодернізацій, національних авіакомпаній, поштових банків і пільгових кредитних програм лише зростатиме.

Влада навряд чи відмовиться від них на користь реформи, яка суттєво спростить життя бізнесу та знизить податки на доходи громадян. Також ми бачимо, що основний тягар зарплатних податків, при даній реформі лягає на плечі працівників, бо немає жодного слова про розподіл цього об'єднаного податку між працівниками та роботодавцями.

Дуже хочеться, щоб після закінчення цього строгного періоду життя нашої країни, влада все ж таки звернула увагу на малий та середній бізнес, бо на мою думку за ним майбутнє. Зараз постраждало дуже багато великих підприємств та корпорацій, на відбудову яких треба величезна кількість коштів та часу, а малі підприємства дуже оперативно змогли змінити місце “дислокації” і, вже зараз починають успішно працювати, надають робочі місця та сплачують податки до бюджету України. Державі тільки треба їм трішки допомогти та підтримати. Видавати доступні кредити на відновлення та розвиток, не на словах та гучних заявах, як це відбувається зараз, і для того, щоб отримати кредит підприємцю, треба зібрати купу довідок та документів, закласти все своє майно та бізнес і, всеодно, отримати відмову або замість обіцяних 5%, отримати 7-10%.

Зараз відбулися деякі послаблення у податковому навантаженні на підприємців у вигляді зменшення єдиного податку з 5% до 2%, незалежно від групи оподаткування. Це суттєво вплинуло на витрати підприємців і покращило умови існування, але податки на заробітну плату найманих працівників залашилися незмінними. і, як бачимо з вищесказаного, ці зміни,

що пропонують у подальшому, нічого доброго за собою не несуть ні для працівників, ні для підприємців. Бюджет всеодно потрібно наповнювати, якщо не податками, то штрафами, які знову пропонують збільшити. Мені здається, що підприємці за багато років вже звикли до податків на заробітну плату і єдиний податок, і закладають ці витрати у свій бюджет, наймані працівники звикли до 18 % ПДФО, і навіть до військового збору у 1,5 %, який виплачують всі з 2014 р. А от жити у постійному страху, що завтра до тебе завітає з перевіркою податкова або інспекція з охорони праці, соціальне страхування або пенсійний фонд - це будні кожного підприємця сьогодні, бо документообіг малих підприємців прирівняли до документообігу великих, у яких цим займаються цілі відділи фахівців. ФОПи та малі підприємства не мають можливості винайняти бухгалтера, економіста, менеджера, кадровика і інших спеціалістів економічної сфери, тому всі їхні обов'язки повинні виконувати самі, що для багатьох підприємців є дуже складно. І з кожним роком все ускладнюється більше і більше, вимоги жорсткіші, штрафи більші. І тільки підприємці вже зрозуміли, що від них вимагають, заплатили кошти за тренінги та курси, як через два-три місяці, знову їх чекає сюрприз, у вигляді змін до Податкового кодексу, до бухгалтерських документів, зміни розрахунків соціальних виплат, середньої заробітної плати, зміни устроках виплат лікарняних та їх розрахунок, розрахунок відпускних і т.. Бухгалтери великих підприємств береться за голову, а що ж робити підприємцям? Куди бігти? У кого питати? А питати нема у кого, державі не потрібно, щоб ви все знали і робили правильно, тому у Податковій службі не має такого відділу, який би допомагав, пояснював, роз'яснював і надавав всю потрібну інформацію підприємцям, але є той, що перевіряє і накладає штрафи. У мене дуже багато знайомих підприємців, які вимушені, особливо в останні роки, на 5-6 найманих працівників винаймати бухгалтера на повноцінний робочий день, тому що не можливо слідкувати за змінами і вести бізнес, а це все значно збільшує невиробничі витрати підприємців. Навіть зараз, коли здавалось би, не треба добивати і так слабкий бізнес у країні, єдиний податок знизили до 2%,

але декларацію треба подати за кожен місяць, форми немає, коли вона буде, не відомо, але нововведення вже в силі і підприємці у разі чого повинні в тривожну валізу покласти не ліки та їжу, а ноутбук або взагалі комп'ютер і тягнути його з собою, щоб здати звіт за квітень місяць, і не забути забрати з собою до бомбосховища всі бухгалтерські документи, бо потім буде не переливки, бо знову прийдуть служби і будуть перевіряти нікому не потрібні папарці, і знову штрафувати підприємців. Ну це просто смішно, і в той же час дуже сумно, бо знову якимось не по-людськи відносяться до підприємців. І коли пишуть про тіньовий бізнес, про оформлення працівника ФОП, замість найму його на роботу, про неоформлених працівників, то можливо причина не у ухилянні від сплат податків, а у небажанні займатися складним бухгалтерським обігом.

Висновки до розділу III

Розділ III містить дослідження нині чинних концепцій вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва у контексті балансу фіскальної функції та державного регуляторного впливу. Спрощена система оподаткування виконує роль стартового майданчика для багатьох підприємців, які шляхом своєї бізнес-ініціативи зможуть створити стартовий капітал для подальшого розширеного відтворення свого бізнесу. Нарощуючи фінансово-економічний потенціал, приватний підприємець з часом виходить на новий рівень ведення своєї діяльності, працюючи не тільки на свою користь, але й на благо суспільства та держави. Це зрозумілий шлях розвитку для суспільства, що сповідує ринкові цінності розвитку економіки. У цьому контексті у дослідженні виявлено доволі суперечливий характер змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», яким з 1 жовтня 2020 р. запроваджувалося використання реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) [18] в обов'язковому порядку для окремих фізичних осіб – підприємців.

Також обов'язковим буде використання РРО для платників єдиного податку, які перебувають на 2–4 групах. Зроблено висновок про доцільність таких напрямів вдосконалення спрощеної системи оподаткування:

- стабілізація вітчизняного законодавства із внесенням змін до податків, замість яких сплачується єдиний податок;
- спрощення адміністрування єдиного податку;
- надання безвідсоткових кредитів для суб'єктів малого підприємництва в період панування пандемії коронавірусу;
- зниження ставок оподаткування для фізичних осіб – підприємців у перший рік їх діяльності;
- запровадження різних форм державної підтримки, наприклад: звільнення деяких підприємств від необхідності ведення звітності, урахування витрат при оподаткуванні для III групи платників;
- розробка програм, що сприятимуть розвитку малого бізнесу, та запровадження пільгового режиму кредитування.

При поєднанні інтересів держави та представників малого бізнесу зможуть виграти обидві сторони. Подвійний ефект полягатиме у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів від фізичних осіб – підприємців та у зростанні можливостей для молодого покоління займатися підприємницькою діяльністю.

При визначенні особливостей реформи спрощеної системи оподаткування в умовах військового стану та з'ясуванні актуального стану фінансово-правового урегулювання цієї проблеми зроблено висновок, що Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» став важливим підтримуючим заходом для підприємств сфери малого підприємництва. [19]

У розробленій автором дослідження моделі удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва запропоновано знизити податки на фонд оплати праці, тому що високі податки на зарплати гальмують

зростання економіки, дестимулюють зайнятість, збільшують вартість створення робочих місць, посилюють тінізацію ринку праці, стимулюють трудову міграцію. Також виявлено групу нефіскальних і нефінансових факторів, які, проте, хай і в непрямий спосіб, але впливають на негативну мотивацію суб'єктів малого підприємництва як щодо легальної економічної діяльності, так і на активність щодо сплати податкових платежів. До таких негативних факторів, які згідно з авторською моделлю треба усунути з практики та фінансово-правового поля діяльності малого підприємництва, відносяться:

- податкові перевірки як процесуальне діяння, а також перевірки інспекцією з охорони праці, фонду соціального страхування або пенсійного фонду;

- скорочення документообігу малих підприємців, який нині чинне законодавство прирівнює до документообігу великих підприємств, де цим займаються цілі відділи фахівців;

- скорочення вимог до ФОПів та малих підприємств винаймати бухгалтера, економіста, менеджера, кадровика і інших спеціалістів економічної сфери, тому всі їхні обов'язки повинні виконувати самі, що для багатьох підприємців є дуже складно;

- скорочення, та навіть заборона внесення змін до Податкового кодексу, до бухгалтерських документів, змін до розрахунків соціальних виплат, середньої заробітної плати, змін у строках виплат лікарняних та їх розрахунок, розрахунок відпускних тощо. [20]

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У розділі I досліджено особливості фінансового та правового статусу суб'єктів малого підприємництва на прикладі порівняльного аналізу фінансово-правових норм цивільного, господарського кодексів, фінансового законодавства та ном Податкового кодексу України. У розділі дано порівняльні характеристики суб'єктів малого та середнього підприємництва, виявлено та систематизовано характерні особливості кожного типу підприємництва.

Встановлено, що основні засади державного регулювання малого підприємництва в Україні визначені у ст. 3-4 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», виявлено цілі державної політики у сфері розвитку малого підприємництва, у т.ч. створення умов для розвитку суб'єктів малого підприємництва, забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності малих підприємств, стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності малого підприємництва, сприяння просуванню вироблених малими підприємствами товарів, робіт і послуг, а також результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній ринок, забезпечення зайнятості населення шляхом державної підтримки підприємницької ініціативи громадян. З-поміж заходів державної політики у сфері розвитку малого підприємництва виділено такі найважливіші й ключові напрями, як вдосконалення та спрощення обліку на малих підприємствах в цілях оподаткування; впровадження спрощеної системи обліку, звітності та оподаткування для суб'єктів малого підприємництва.

З точки зору податкового законодавства та податкового статусу суб'єктів малого підприємництва визначено дві провідні групи платників та виділено характерні податково-правові ознаки їхнього статусу: йдеться про статус платника податку – юридичну особу, для якої за загальним режимом оподаткування провідним податковим платежем виступає податок на прибуток підприємств (базова ставка 18%), який сплачується у тому разі, коли

вид діяльності підприємства не дозволяє застосовувати спрощену систему оподаткування (зокрема, мікрофінансові установи) або ж застосування спрощеної системи оподаткування можливе, проте не є економічно доцільним; альтернативним платежем в умовах спрощеного режиму оподаткування стає єдиний податок (III-IV групи платників податку), ставки якого встановлюються органами місцевого самоврядування) і який є найпоширенішим саме для суб'єктів малого підприємництва. Друга категорія носіїв податкового статусу стають фізичні особи – в організаційно-правовій формі ФОП (фізичні особи – підприємці), для яких ключовим платежем у разі загального режиму оподаткування виступає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з базовою ставкою 18 %, який у більшості випадків не є фінансово й організаційно вигідним та застосовується рідко; і єдиний податок (I-III групи платників податку) – у випадку спрощеної системи оподаткування. Переважна більшість ФОП застосовують саме цю систему оподаткування. Виділено головний недолік поточної моделі оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва, який полягає у відсутності податкових пільг у випадку застосування загальної системи оподаткування.

При аналізі зарубіжного досвіду спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва встановлено, що у всьому світі поділяють на «малі», «середні» та «великі». На сьогодні немає єдиного визначення, яке б повною мірою характеризувало поняття «малий бізнес». У кожній країні існує свій підхід до цього питання, що зумовлене історичними особливостями, рівнем економічного розвитку, галузевою структурою економіки, національними умовами тощо. Більшість держав обирають декілька критеріїв для віднесення підприємства до малого для того, щоб до цього сектору економіки потрапляли ті групи підприємств, яким дійсно необхідна підтримка та відповідне регулювання. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси та з меншими видатками для держави проводити політику сприяння підприємству. При цьому в ході аналізу встановлено, що у багатьох зарубіжних економічно розвинутих країнах в групу малих і середніх

підприємств входять підприємства, які в Україні належать до групи великих – що свідчить про те, що українське фінансово-правове поле аж ніяк не відповідає загальноєвропейським та загальносвітовим трендам на підтримку малого підприємництва. Виявлено, що зарубіжні країни у трактуванні діяльності малого та середнього бізнесу виходять із презумпції, що активна підприємницька діяльність населення сприяє високим темпам розвитку національної економіки. При цьому, в розвинутих країнах світу основою підприємницької діяльності є підприємства малого та середнього бізнесу, які стали домінуючими за чисельністю та обсягами виробництва товарів та надання послуг. Проведено детальне дослідження особливостей оподаткування малого бізнесу в США, ЄС (у т.ч. зокрема в Італії, Великій Британії, ФРН, Польщі). На основі вивчення зарубіжногосвіду зроблено попередній висновок про те, що базою малого бізнесу в європейських країнах виступає стимулювання ділової активності населення, провадження ефективної державної політики у цій сфері господарювання. Для України доцільним було б використати аналогічний підхід для розвитку малого бізнесу, що викликало б потребу вжити такі заходи: 1) зменшити податковий тиск на малий бізнес; 2) використати досвід кооперації малих та великих підприємств; 3) залучити окремі верстви населення, зокрема, молодь, до ведення підприємницької діяльності; 4) удосконалити фінансово-кредитну політику держави в напрямку забезпечення доступу підприємницьких структур до фінансових ресурсів, що надалі сприятиме розвитку малого підприємництва та підвищенню ділової активності населення.

Розділ II присвячений порівняльному аналізу особливостей механізмів оподаткування суб'єктів малого підприємництва за загальною та спрощеною системою та виявленню впливів кожного з податкових режимів на фінансовий ефект діяльності суб'єктів малого підприємництва. При дослідженні механізму оподаткування малого підприємництва за загальною системою та аналізі його фінансового ефекту в роботі зроблено висновок, що Податкова система України є однією з найбільш складних не тільки серед країн європейського

регіону, а й у глобальному порівнянні. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги і звіти. За даними рейтингу Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації (IFC) Paying Taxes 2013, Україна посідає 137 місце зі 183 країн світу за умовами сплати податків. Складність податкової системи та постійне її реформування зумовлює певні перешкоди в розвитку як великого, так і малого бізнесу.

Аналіз доводить, що головний фактор, який впливає на прийняття рішення про перехід на сплату єдиного податку – це економічна ефективність, яка відображається у зменшенні податкових платежів внаслідок зміни системи оподаткування. Зважаючи на порівняльні показники рентабельності та прибутковості у секторі великих підприємств (корпорацій) та малого бізнесу, аналіз доводить, що малий бізнес, формуючи в розвинутих країнах більше 50% від ВВП, сплачує до бюджету набагато менше, ніж великі корпорації. Це зумовлено не лише чисто фінансовими факторами, але й мінімізацією накладних витрат великих підприємств, які завдяки великим оборотам мають фінансову можливість забезпечувати автоматизовані процеси виробництва, які є значно значущі для формування державного та місцевих бюджетів. Це, своєю чергою, сприяє вищій ефективності та продуктивності праці на великих підприємствах, які, як правило, значно вищі, ніж у малого бізнесу – через мінімізацію показників собівартості готової продукції. Зроблено висновок, що саме тому з фінансової та, відповідно, фіскальної точки зору малий бізнес не конкурент для великих підприємств, він формує середовище, в якому ті працюють.

При проведенні порівняльного аналізу спрощеного та загального режимів оподаткування та їхніх фінансово-правового забезпечення вжито історичний метод, який дозволив встановити, що на початку формування фінансово-правової бази податкового методу регулювання діяльності малого бізнесу спостерігався певний збіг цілей та завдань державної підтримки та фіскальної моделі для малого підприємництва. Принаймні, податкове законодавство декларувало стимулювання створення, підвищення рентабельності й

ефективності діяльності малих суб'єктів господарювання. Проте, за період з моменту введення і до сьогодні методика справляння єдиного податку зазнавала частих змін, які стосувалися як критеріїв відповідності платника, так і ставок податку та варіантів їх використання. Особливий акцент зроблено на нині чинному порядку подання податкової звітності та сплати єдиного податку.

При порівнянні чинних моделей спрощеного режиму оподаткування для різних категорій юридичних осіб та визначенні його впливу на фінансові показники діяльності здобуто такий результат, що застосування юридичними особами спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку має як свої переваги, так і недоліки. Найголовнішою перевагою у дослідженні названо можливість здійснювати юридичною особою – платником єдиного податку спрощеного ведення бухгалтерського обліку щодо доходів і витрат із метою обрахунку об'єкта оподаткування за методикою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Серед головних недоліків названо величезну методологічну проблему невизначеності бази оподаткування. Із чинних норм ПКУ чітко не зрозуміло, які саме доходи входять до поняття "будь-який дохід у грошовій формі". Тому порядок оподаткування "спірних" доходів податківці трактують на власний розсуд.

Розділ III містить дослідження нині чинних концепцій вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва у контексті балансу фіскальної функції та державного регуляторного впливу. Спрощена система оподаткування виконує роль стартового майданчика для багатьох підприємців, які шляхом своєї бізнес-ініціативи зможуть створити стартовий капітал для подальшого розширеного відтворення свого бізнесу. Нарощуючи фінансово-економічний потенціал, приватний підприємець з часом виходить на новий рівень ведення своєї діяльності, працюючи не тільки на свою користь, але й на благо суспільства та держави. Це зрозумілий шлях розвитку

для суспільства, що сповідує ринкові цінності розвитку економіки. У цьому контексті у дослідженні виявлено доволі суперечливий характер змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», яким з 1 жовтня 2020 р. запроваджувалося використання реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) в обов’язковому порядку для окремих фізичних осіб – підприємців. Також обов’язковим буде використання РРО для платників єдиного податку, які перебувають на 2–4 групах. Зроблено висновок про доцільність таких напрямів вдосконалення спрощеної системи оподаткування:

- стабілізація вітчизняного законодавства із внесенням змін до податків, замість яких сплачується єдиний податок;
- спрощення адміністрування єдиного податку;
- надання безвідсоткових кредитів для суб’єктів малого підприємництва в період панування пандемії коронавірусу;
- зниження ставок оподаткування для фізичних осіб – підприємців у перший рік їх діяльності;
- запровадження різних форм державної підтримки, наприклад: звільнення деяких підприємств від необхідності ведення звітності, урахування витрат при оподаткуванні для III групи платників;
- розробка програм, що сприятимуть розвитку малого бізнесу, та запровадження пільгового режиму кредитування.

При поєднанні інтересів держави та представників малого бізнесу зможуть виграти обидві сторони. Подвійний ефект полягатиме у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів від фізичних осіб – підприємців та у зростанні можливостей для молодого покоління займатися підприємницькою діяльністю.

При визначенні особливостей реформи спрощеної системи оподаткування в умовах військового стану та з’ясуванні актуального стану фінансово-правового урегулювання цієї проблеми зроблено висновок, що Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших

законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» став важливим підтримуючим заходом для підприємств сфери малого підприємництва.

У розробленій автором дослідження моделі удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва запропоновано знизити податки на фонд оплати праці, тому що високі податки на зарплати гальмують зростання економіки, дестимулюють зайнятість, збільшують вартість створення робочих місць, посилюють тінізацію ринку праці, стимулюють трудову міграцію. Також виявлено групу нефіскальних і нефінансових факторів, які, проте, хай і в непрямий спосіб, але впливають на негативну мотивацію суб'єктів малого підприємництва як щодо легальної економічної діяльності, так і на активність щодо сплати податкових платежів. До таких негативних факторів, які згідно з авторською моделлю треба усунути з практики та фінансово-правового поля діяльності малого підприємництва, відносяться:

- податкові перевірки як процесуальне діяння, а також перевірки інспекцією з охорони праці, фонду соціального страхування або пенсійного фонду;

- скорочення документообігу малих підприємців, який нині чинне законодавство прирівнює до документообігу великих підприємств, де цим займаються цілі відділи фахівців;

- скорочення вимог до ФОПів та малих підприємств винаймати бухгалтера, економіста, менеджера, кадровика і інших спеціалістів економічної сфери, тому всі їхні обов'язки повинні виконувати самі, що для багатьох підприємців є дуже складно;

- скорочення, ба навіть заборона внесення змін до Податкового кодексу, до бухгалтерських документів, змін до розрахунків соціальних віиплат, середньої заробітної плати, змін у строках виплат лікарняних та їх розрахунок, розрахунок відпускних тощо.

11. Безкровний О.В. Оподаткування малого та середнього бізнесу – від історії виникнення до сучасних перспектив розвитку. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 6 (11).
12. Карпова В. Про малий бізнес. // Ліга: Закон-Газета.– 2021. – № 203.
13. Бобиль В.В., Топоркова О.А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект. // Review of transport economics and management. – 2019. – вип.1(17).
14. Тучак Т.В., Лінник О.П. Напрями реформування спрощеної системи оподаткування в Україні // Бізнесінформ. – 2020. – № 3.
15. Буряк Н. Б., Лукаш С.В. Шляхи удосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – С.219-222.
16. Бобиль В.В., Топоркова О.А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект // Review of transport economics and management. – 2019. – вип.1(17).
17. Про зміни в оподаткуванні оперативні новини // ГУ ДПС у Донецькій області. – [Електронне джерело] Режим доступу: Інтернетресурс <https://dn.tax.gov.ua/media-ark/local-news>
18. Про використання РРО/ПРРО // Ліга: Закон-Газета. – [Електронне джерело] Режим доступу: Інтернетресурс https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/
19. Зміни в оподаткуванні під час воєнного стану та їх вплив на бюджети громад. // [Електронне джерело] Режим доступу: <https://auc.org.ua/novyna/zminy-v-opodatkuvani-pid-chas-voennogo-stanu-ta-yih-vplyv-na-byudzhety-gromad>
20. Податкова реформа воєнного стану: що зміниться для підприємців. // [Електронне джерело] Режим доступу: <https://ukrlegprom.org.ua/news/podatкова-reforma-voennogo-stanu-shho-zminytsya-dlya-pidpryyemstv/>

21. Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» // [Електронне джерело] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

22. Огляд змін оподаткування бізнесу на період дії воєнного стану. // [Електронне джерело] Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/korotkiy-oglyad-zmin-opodatkuvannya-biznesu--na-period-diyi-voennogo-stanu.html>

23. Буй Т.Г., Прімерова О.К. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. // Ефективна економіка. – 2018. -- № 9.

24. Без ЄСВ і з вищим податком на дохід: яку податкову реформу готує влада і що буде з ФОПами? // Дебет-Кредит. – [Електронне джерело] Режим доступу: <https://news.dtki.ua/taxation/common/74740>

25. Розвиток бізнес-середовища в Україні: окремі аспекти правового забезпечення : Монографія / За редакцією О. О. Дмитрик, К. О. Токаревої. – Електронне видання, Харків. – 2019.

26. Білик М., Білик Т. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування : моно-графія. – Київ : ТОВ «ПанТот», 2012. – 364 с.

27. Бобиль В. В. Оподаткування малого бізнесу: нормативноорганізаційний аспект / В. В. Бобиль, О. А. Топоркова // Review of Transport Economics and Management. – 2019. – Вип. 1 (17). – С. 35–47.

28. Браславець О. Досвід Федеративної Республіки Німеччини з використання фінансових методів балансування інтересів учасників податкового процесу : [текст] / О. Браславець. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 28-34.

29. Браславець О. Економічне обґрунтування вибору суб'єкта оподаткування : [текст] / О. Браславець. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 3-13.

30. Браславець О. Захист інтересів фізичних осіб в контексті реформування податку на доходи : [текст] / О. Браславець. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 10. – Суми: ВВП "Мрія" ЛТД, УАБС, 2004. – С. 301-307.

31. Браславець О. Податки з фізичних осіб в Україні : [монографія] / О. Браславець. – К. : Коледж "Бакаляр", 2003. – 170 с.

32. Браславець О. Податкова політика та захист інтересів платників податків : [текст] / О. Браславець. // Наукові праці МАУП / Редкол. : М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. – Вип. . 9. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України. – К. : МАУП, 2003. – С. 40-44.

33. Браславець О. Податковий процес як форма забезпечення інтересів його учасників : [текст] / О. Браславець. // Теорії мікро-макроекономіки: Зб. наук. пр. проф. -викл. складу і аспірантів. / Редкол. : Ю. В. Ніколенко (відп. ред.) та ін. Вип. 13 / За ред. Ю. М. Мальчина, Ю. В. Ніколенка. – К. : Знання України, 2003. – С. 199-206.

34. Браславець О. Спеціальні податкові режими як метод забезпечення фінансових інтересів малого підприємництва : [текст] / О. Браславець. // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 3. – С. 20-28.

35. Браславець О. Фінансові інтереси суб'єктів господарювання та оптимізація податкових платежів : [текст] / О. Браславець. // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 9-10. – С. 24-34.

36. Браславець О. Фінансові інтереси фізичних осіб – платників податків : [текст] / О. Браславець. // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 1-2. – С. 37-44.

37. Браславець О. Ю. Податкова система : [навч. посібн] / О. Браславець, А. Базилюк. – К. : ВНЗ "Національна академія управління", 2003. – 422 с.

38. Варналій З., Васильців Т., Покришка Д. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні. // Стратегічні пріоритети. – 2014. – №2. – С. 49-54.

39. Дикань О.В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 57. – С. 58-66.

40. Дрига С. Г. Мале підприємництво України: будівництво, управління та довідка : монографія. – Київ : ТОВ «ДКС центр», 2009. – 362 с.

41. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 14.12.2021).

42. Коба О.В. Шинкар Ю.Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – Вип. 25(1). – С. 116-120.

43. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Економіка та держава. – 2018. – № 12. – С. 68–73. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.68

44. Левін В.І. Еволюція концепцій оподаткування малого та середнього бізнесу в контексті євроінтеграційного вектору розвитку України // Наукові праці НДФІ. – 2016. – С. 16-35.

45. Логвіновська С.І. Концептуальні підходи до спрощеної системи оподаткування в Україні. URL: [file:///C:/Users/73/Downloads/ecfor_2013_3_32%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/73/Downloads/ecfor_2013_3_32%20(1).pdf) (дата звернення: 14.12.2021).

46. Марченко В.М., Харитоненко Д.В. Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». – 2021. – № 19. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.225854>

47. Олейнікова Л.Г., Точиліна І.В. Спрощена система оподаткування малого бізнесу в Україні як форма державної підтримки // Наукові праці НДФІ. – 2019. – С. 108-124.

48. Орел І. О. Проблеми та перспективи оподаткування малого бізнесу в Україні / Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників XVIII Всеукраїнської наукової конференції. – К.: ДП «Інформ. – аналіт. агентство», 2020. С. 237-240.

49. Офіційний сайт Державної статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.12.2021).

50. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://minfin.com.ua/ua>(дата звернення: 14.12.2021).

51. Охременко К. М. Оптимізація облікової системи підприємства малого бізнесу : дипломна робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 071 – Облік і оподаткування / наук. керівник О. А. Топоркова ; Укр. держ. ун-т науки і технологій. Дніпро, 2021. 73 с.

52. Падерін І.Д., Горященко Ю.Г. Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. // Економічний вісник Донбасу. – 2017. – № 2. – С. 163-167.

53 .Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва : указ Президент України від 3 липня 1998 р. № 727/98 // Офіційний вісник України від 20. 07. 1998 – 1998 р. , № 27, – с. 1. (із змінами та доповненнями)

54. Пятов М.Л. Статический баланс как метод исчисления прибыли. [Електронний ресурс] – 2012. – 16 листопада. – Режим доступу : <https://buh.ru/articles/documents/15002/> (дата звернення: 01.06.2021).

55. Ришар Ж. Бухгалтерский учет: теория и практика / Пер с фр. под ред. Я.В. Соколова. М.: Финансы и статистика, 2000. 158 с.

56. Святенко І. Спрощення оподаткування як метод податкового стимулювання малого підприємництва. // Економічний простір. – 2014. – № 83. – С. 1133–120.

57. Солованюк С.М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах // Міжнародний науковий журнал Інтернаука. – 2017. – С. 130-133.

58. Черепанин М.І. Оподаткування суб'єктів малого бізнесу: сучасний стан та напрями реформування. // «Молодий вчений». – 2016. – № 12.1 (40). – С. 996–1001.
59. Belz, T. Taxes and firm size: Political cost or political power? // *Journal of Accounting Literature*. – 2019. – Vol. 42. – P. 1-28.
60. Bilancio: Relazione sulla gestione del bilancio della Trentino Sviluppo S.P.A. (Società soggetta a direzione e coordinamento della Provincia autonoma di Trento) al 31.12.2013, pp.51-54 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.trentinosviluppo.it> (дата звернення: 01.06.2021)
61. Doing Business 2018, World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#paying-taxes> (дата звернення: 14.12.2021).
62. Miller, G. Taxes and the location of U.S. business activity abroad. // *National Tax Journal*. – 2019. – Vol. 72. – Iss. 1. – P.165-192.
63. Opodatkowanie i rachunkowosc w Polsce: elementy porownawcze z prawem niemieckim I standardami miedzynarodowymi. – Red. naukowci Stephan Kudert, Jaroslaw Nabialek, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa, 2000. – 424 s.
64. Ustawa Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych / *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. Dz.U.2021.305 t.j. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/finanse-publiczne-17569559?unitId=art\(1\)](https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/finanse-publiczne-17569559?unitId=art(1)) (дата звернення: 14.12.2021)
65. Williams, C.C. Cross-country variations in the participation of small businesses in the informal economy: An institutional asymmetry explanation. // *Journal of Small Business and Enterprise Development*. – 2016. – Vol. 23. – Iss. 1. – P. 3-24.

Додаток А

До побутових послуг населенню, які надаються платниками єдиного податку I та II груп, належать такі види послуг.

- виготовлення взуття за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту взуття;
- виготовлення швейних виробів за індивідуальним замовленням;
- виготовлення виробів зі шкіри за індивідуальним замовленням;
- виготовлення виробів з хутра за індивідуальним замовленням;
- виготовлення спіднього одягу за індивідуальним замовленням;
- виготовлення текстильних виробів та текстильної галантереї за індивідуальним замовленням;
- виготовлення головних уборів за індивідуальним замовленням;
- додаткові послуги до виготовлення виробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту одягу та побутових текстильних виробів;
- виготовлення та в'язання трикотажних виробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту трикотажних виробів;
- виготовлення килимів та килимових виробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту та реставрації килимів та килимових виробів;
- виготовлення шкіряних галантерейних та дорожніх виробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту шкіряних галантерейних та дорожніх виробів;
- виготовлення меблів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту, реставрації та поновлення меблів;
- виготовлення теслярських та столярних виробів за індивідуальним замовленням;

- технічне обслуговування та ремонт автомобілів, мотоциклів, моторолерів і мопедів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту радіотелевізійної та іншої аудіо- і відеоапаратури;
- послуги з ремонту електропобутової техніки та інших побутових приладів;
- послуги з ремонту годинників;
- послуги з ремонту велосипедів;
- послуги з технічного обслуговування і ремонту музичних інструментів;
- виготовлення металовиробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту інших предметів особистого користування, домашнього вжитку та металовиробів;
- виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням;
- послуги з ремонту ювелірних виробів;
- прокат речей особистого користування та побутових товарів;
- послуги з виконання фоторобіт та послуги з оброблення плівок;
- послуги з прання, оброблення білизни та інших текстильних виробів;
- послуги з чищення та фарбування текстильних, трикотажних і хутрових виробів;
- вичинка хутрових шкур за індивідуальним замовленням;
- послуги перукарень;
- ритуальні послуги;
- послуги, пов'язані з сільським та лісовим господарством;
- послуги домашньої прислуги;
- послуги, пов'язані з очищенням та прибиранням приміщень за індивідуальним замовленням.

АНОТАЦІЯ

Шупик О.Є. «Оподаткування суб'єктів малого підприємництва та напрямки його удосконалення». – Кваліфікаційна робота подана для присвоєння другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування». – К.: Національна академія управління, 2022.

У дослідженні на прикладі порівняльного аналізу фінансово-правових норм цивільного, господарського кодексів, фінансового законодавства та ном Податкового кодексу України досліджено особливості фінансового та правового статусу суб'єктів малого підприємництва. У розділі I виділено головні недоліки поточної моделі оподаткування прибутку (доходів) суб'єктів малого підприємництва. При аналізі зарубіжного досвіду спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва встановлено, що нині у світі немає єдиного визначення, яке б повною мірою характеризувало поняття «малий бізнес». Виявлено, що зарубіжні країни у трактуванні діяльності малого та середнього бізнесу виходять із презумпції, що активна підприємницька діяльність населення у формі малого підприємництва сприяє високим темпам розвитку національної економіки. тому сфера «малого бізнесу» потребує підходу, за якого відбувається стимулювання ділової активності населення.

Розділ II присвячений порівняльному аналізу особливостей механізмів оподаткування суб'єктів малого підприємництва за загальною та спрощеною системою та виявленню впливів кожного з податкових режимів на фінансовий ефект діяльності суб'єктів малого підприємництва. Зроблено висновок, що з фінансової та фіскальної точки зору малий бізнес не конкурент для великих підприємств, він формує середовище, в якому ті працюють. При порівнянні чинних моделей спрощеного режиму оподаткування для різних категорій юридичних осіб виділено як їхні переваги, так і недоліки. Найголовнішою перевагою названа можливість спрощеного ведення бухгалтерського обліку. Серед головних недоліків названо методологічну проблему невизначеності бази оподаткування при застосуванні спеціального податкового режиму.

Розділ III містить дослідження нині чинних концепцій вдосконалення системи оподаткування малого підприємництва у контексті балансу фіскальної функції та державного регуляторного впливу. У цьому контексті у

дослідженні виявлено доволі суперечливий характер змін до нині чинного законодавства. При визначенні особливостей реформи спрощеної системи оподаткування в умовах військового стану зроблено висновок, що Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» став важливим підтримуючим заходом для підприємств сфери малого підприємництва.

У розробленій автором дослідження моделі удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва запропоновано знизити податки на фонд оплати праці. Також виявлено групу нефіскальних і нефінансових факторів, які у непрямий спосіб впливають на негативну мотивацію суб'єктів малого підприємництва як щодо легальної економічної діяльності, так і на активність щодо сплати податкових платежів.

***Ключові слова:** суб'єкти малого підприємництва, малий та середній бізнес, загальна система оподаткування, спрощена система оподаткування, спеціальний податковий режим, державний регуляторний вплив, фінансовий ефект діяльності.*

ANNOTATION

Shupik Y. "Taxation of small businesses and areas for improvement" - Qualification work was submitted for the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance", educational program "Finance, Banking and Insurance". - Kyiv: National Academy of Management, 2022.

In the research are investigated the peculiarities of financial and legal status of small business entities on the example of comparative analysis of financial and legal norms of civil, economic codes, financial legislation and the Tax Code of Ukraine. Chapter I highlights the main shortcomings of the current model of taxation of profits (income) of small businesses. When analyzing the foreign experience of simplified taxation of small businesses, it was found that today there is no single definition in the world that would fully characterize the concept of "small business". It is revealed that foreign countries in the interpretation of small and medium business activities are based on the presumption that active entrepreneurial activity of the population in the form of small business contributes to the high rate of development of the national economy. therefore, the sphere of "small business" needs an approach in which the activity of the population is stimulated.

Chapter II is devoted to the comparative analysis of the peculiarities of the mechanisms of taxation of small business entities according to the general and simplified system and the identification of the effects of each of the tax regimes on the financial effect of small business entities. It is concluded that from the financial and fiscal point of view, small business is not a competitor for large enterprises, it forms the environment in which they work. When comparing the current models of the simplified tax regime for different categories of legal entities, both their advantages and disadvantages are highlighted. The main advantage is the possibility of simplified accounting. Among the main shortcomings is the methodological problem of uncertainty of the tax base when applying the special tax regime.

Chapter III contains a study of current concepts for improving the system of taxation of small business in the context of the balance of fiscal function and state regulatory influence. In this context, the study revealed a rather contradictory nature of changes in current legislation. In determining the features of the reform of the simplified taxation system under martial law, it was concluded that the Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Legislative Acts

of Ukraine on Martial Law" became an important supportive measure for small businesses.

In the model of improvement of the taxation system of small business entities developed by the author of the research, it is proposed to reduce taxes on the wage fund. A group of non-fiscal and non-financial factors was also identified, which indirectly affect the negative motivation of small businesses in terms of both legal economic activity and the activity of paying tax payments.

Key words: *small business entities, small and medium business, general taxation system, simplified taxation system, special tax regime, state regulatory influence, financial effect of activity.*